

KOLTAY ANDRÁS*

A KÖZÉLETI SZEREPLŐK HÍRNÉV- ÉS BECSÜLETVÉDELME EURÓPÁBAN

Áttekintő vázlat

1. Bevezető

A személyiségi jogok a 20. század jogfejlődése eredményeképpen az egyes jogrendszerekben erőteljes védelem alatt állnak, és hosszú ideig fel sem merült, hogy ezt a védelmet differenciálva, a reputációt sértő közlés jellegétől függően bizonyos körben csökkenteni volna szükséges. A hírnévsértő, hamis állítások teljes természetességgel soroltattak be az alkotmányos védelem alá nem eső kifejezések körébe, mígnem fokozatosan teret nem nyert a gondolat, hogy a közélet vitáival összefüggő, a közéleti szereplők hírnevét megsértő állítások jogosan tarthatnak igényt bizonyos különleges védelemre. Ezt kívánja meg a közviták szabad lefolytatásának kiemelkedő fontossága. A hírnévvédelem legújabb kori fejlődése nemigen ismer el privilegizált státuszokat, és a közéleti szereplést a hírnévvédelem hatókörét automatikusan csökkentő körülményként veszi figyelembe. Ezt követeli meg a demokratikus berendezkedés egyik alapvető játékszabálya: a közügyek nyílt vitatása egy bizonyos határig fontosabb szempont, mint a kritizált egyén személyiségi jogainak védelme. Aki a közéletben részt vesz, önként lemond személyiségi jogai általános érvényesíthetőségéről. Így a közéleti szereplők gyengített hírnév- és becsületvédelme fokozatosan teret nyert valamennyi, e különbségtételt elismerő jogrendszerben.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) szerint

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék.

„[a] 10. cikk 2. bekezdése kétségkívül módot ad mások – azaz minden személy – hírnevének védelmére, és az a védelem kiterjed a politikusokra is, még akkor is, ha nem magánszemélyként járnak el; ilyen esetekben azonban a védelem követelménye a politikai kérdések nyílt megvitatásához fűződő érdekek fényében mérlegelendő.”¹

Az európai jogrendszerek szinte általánosan érvényesülő sajátossága, hogy a közéleti szereplők személyiségvédelmének csökkentett köre nem az írott jog által meghatározott; a jogalkalmazás körvonalainak meghatározása ebben a speciális esetben a bírói gyakorlatra van bízva. Ez alól csupán néhány állam képez kivételt, de ott is jellemzően csak a büntetőjogi jogalkalmazás talál a jogági kódexben elhelyezett kapaszkodókat. A sajátos, organikusan fejlődő tagállami megoldásokat tiszteletben tartva, a közös európai jog nem kísérelte meg e kérdés általános érvényű rendezését, ellenben az e területen rendkívül aktív strasbourgi bíróság sikerrel fektette le az állami jogalkalmazás számára is szükségszerűen figyelembe veendő fundamentumokat.

*Tattay Levente pályám első percétől kezdve közeli kollégám, mégpedig olyan, akinek kiapadhatatlan derűje, a környezetére átsugárzó határtalan életszerete, az általa kutatott témák iránti önfelelt rajongása, valamint a fiatal kollégái felé mutatott önzetlen jóindulata mind-mind kivétele, és megbecsülendő érték. Személyes jubileumán egy olyan írással szeretnék neki kedveskedni, amelynek témájából Magyarországon ő írt elsőként monográfiát; jelen dolgozat így biztosan igényt tarthat a figyelmére; mint ahogy az is biztos, hogy a gratuláló, és az elmúlt bő évtizedért háláját ezúton kifejezni akaró szerző tökéletlenségei felett az ünnepelt a szokott nagyvonalúságával fog szemet hunyni.*²

2. Terminológiai kérdések, elhatárolások

A közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelme összetett jogi problémakört jelent, hiszen egyfelől több jogág és -terület (büntetőjog, polgári jog, médiaszabályozás), másfelől több, egymástól elválasztva is értelmezhető személyiségi jog (jó hírnév, becsület, emberi méltóság) szabályait, alkalmazásának határait kell

¹ Lingens v. Austria (Application No. 9815/82, judgment of 8 July 1986), 42. bek.

² Jelen tanulmány részben korábbi kutatásaim közzétett eredményeire épít. Ld. KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, Századvég, 2009. 386–438.

benne azonosítani. Ebből adódóan még az egyes jogrendszerek belső koherenciája is hiányos lehet, a kirajzolódó európai kép pedig sokszínű és szintén nem ellentmondásmentes.

A téma tárgyalási módja ezúttal nem tette lehetővé, hogy a hírnév és a becsület jogát egymástól elválasztva szemléljük; ennek oka az, hogy több jogrendszer ezeket egymás mellett, azonos módon szabályozza, és ezért differenciálásuk sokkal inkább a joggyakorlatra, mintsem a törvényben található szabályokra tartozó kérdés. (Vizsgálódásunk tárgya pedig ezúttal elsősorban az írott jogban található megoldások feltérképezése volt.) A rágalmazással kapcsolatos joganyag tehát a maga egészében tűnt fel előttünk.

Szintén fontos előzetes megjegyzés, hogy az alábbiakban megpróbáltunk a lehető legkevesebbet foglalkozni a hírnév- és becsületvédelem általános kérdéseivel; nem mintha ne lennének azok önmagukban is méltóak erre, sokkal inkább azért, mert ez a megoldás beláthatatlanul kitágította volna a vizsgált problémát. Tehát, általános – a közéleti szereplők személyiségvédelméhez nem kapcsolódó – kérdéseket csak annyiban érintünk, amennyiben azok szükségesek az utóbbi problematika megértéséhez, esetleg, amennyiben az általános szabályok a közéleti szereplők vonatkozásában is érvényesülnek, és különös jelentőségre tesznek szert.

3. A rágalmazási jog egyes államok jogrendszereiben

3. 1. *Anglia*

Az angol rágalmazási jog, a *common law* felelősség talaján állva korábban szinte hírhedten a legszigorúbbak közé tartozott, a jó hírnév és a szabad szólás ütközése esetén jellemzően előbbinek adva nagyobb súlyt. A több évszázados, töretlen hagyományt azonban az utóbbi években ezzel ellentétes irányú fejlődés formálta át, mely folyamat napjainkban is tart. Az új fejlemények egyöntetűen a közéleti viták nagyobb szabadságát célozták.

A rágalmazásnak három lehetséges formája ismert: a „maradandó formában” történő rágalmazás, a *libel* (amely tehát a sajtón keresztül, vagy más módon, de mindenképpen írásban, képben valósul meg), a szóbeli rágalmazás, a *slander*, és az előbbi büntetőjogi tényállása, a *criminal libel*. A *criminal libel*, az 1275-re visszavezethető, a történelem során a szólásszabadság elfojtásának gyakorta alkalmazott eszköze (az egykori „*scandalum magnatum*”) a 20. század máso-

dik felétől kezdve gyakorlatilag csak névleg szerepelt a jogrendben,³ míg nem a Coroners and Justice Act 2009 73. cikke eltörölte alkalmazásának elméleti lehetőségét is (a törvény a seditious libel, a defamatory libel és a obscene libel bűncselekményeire terjed ki).

A *slander tort*ja is csak négy bizonyos, precízen előírt esetben alkalmazható, és csak akkor, ha a felperes bizonyítja a rágalmazás által bekövetkezett kárt – *libel* esetén kár bekövetkezte nélkül is lehetséges a perindítás. Kivételesen egyéb *tortok* is alkalmasak lehetnek a hírnév védelmére: a gazdasági, üzleti érdekeket sértő állításokkal szemben a *malicious* vagy *injurious falsehood* (kb. rosszindulatú vagy ártalmas hazugság) *tort*ja is lehetőséget nyújt a kártérítésre. Ebben az esetben az állítás hamis voltát, a közlő rosszhiszeműségét és a keletkezett kárt is bizonyítani kell. A *passing off* szintén a tisztességtelen gazdasági verseny elleni védekezés egyik eszköze, és bizonyos körben védelmet ad a rágalmozó állításokkal szemben. A verbális becsületsértésre önálló *tort* nem létezik, a becsület- és a hírnévvédelem összekapcsolódik az angol jogban. A tetteges becsületsértésre nézve az *assault* és a *battery tort*jai alkalmazhatóak.

A felelősség megállapításának a számunkra ezúttal legérdekesebb *libel* esetében több feltétele van: a közzétett állításnak rágalmozónak kell lennie (ez akkor valósul meg, ha a sértettet az állítás „nevetség, megvetés és utálat tárgyává teszi”, illetve, ha a társadalom tagjai őt a közlés hatására „elkerülik, kitérnek előle”⁴). A rágalmozó állításnak a felperesre kell vonatkoznia (abból felismerhetőnek kell lennie). A rágalmozó állítást maradandó formában közzé kell tenni (a sajtóbéli közlések esetén ez a feltétel természetesen megvalósul); és utolsóként, az alperes nem mentheti ki magát a lehetséges kimentési okok egyike alapján sem. A felelősség objektív, a jó- vagy rosszhiszeműséget a bíróság általános esetben nem vizsgálja, a rágalmozás jóhiszemű volta legfeljebb a kártérítés mértékét érintheti.

A kimentési okok a következők: (1) felperesi *beleegyezés* a közzétételbe; (2) *ártatlan terjesztés* (*innocent dissemination*), amely az újságárust, a nyomdászt és a közzétételben, a jogsértő tartalom ismerete nélkül közreműködő más személyeket védi; (3) az állítás *igazának bizonyítása*; (4) az állítás *tisztességes vélemény* jellege (*honest opinion*), amely a véleménynyilvánítás szabadságát óvja, de csak akkor, ha a vélemény valamely ténybeli alapja megállapítható, és a közlő nem rosszhiszeműen járt el; (5) az *abszolút mentesség* (*absolute*

³ Geoffrey ROBERTSON – Andrew NICOL: *Media Law*. (4. kiadás) London, Penguin Books, 2002. 147–150.

⁴ *Yousoupoff v. MGM Pictures Ltd.* [1934] 50 TLR 581, CA.

privilege), amely a bizonyos, meghatározott körülmények között tett állításokat védi, és ad teljes immunitást a közzétevő számára a jogi felelősség alól (például a parlamentben, a bírósági eljárások során, vagy a kormányzati munka közben tett állítások, illetve ezek újbóli közzététele esetén⁵). Valamint (6) a *feltételes mentesség* (*qualified privilege*), amely bizonyos feltételek teljesülése esetén ad mentesülést a felelősség alól (a mentességet minden esetben a közösség érdeke, a társadalom java indokolja).

A *qualified privilege* korábban csak szűk körben érvényesült, és azokra az állításokra vonatkozott, amikor a közlőnek *morális* vagy *jogi kötelezettsége* volt a közlésre (például tanúskodás a bíróság előtt), a társadalomnak pedig érdekében állt a jogi felelősségre vonástól való félelem nélküli megnyilatkozás, és ennek során, jóhiszeműen hangzott el valamely hírnévrontó állítás. A sajtó számára pedig csak akkor biztosította a jogi felelősségtől való mentességet, ha híven tudósított valamely olyan nyilvános vagy hivatalos eseményről, eljárásról (hivatalos szerv általi sajtótájékoztatóról, nyilatkozatról, külföldi bíróság vagy nemzetközi szervezet eljárásáról stb.), esetleg valamely hivatalos forrásból származó információt tett közzé, amelyben téves, pontatlan információk szerepeltek.⁶ A privilégium itt azt célozta, hogy az ilyen állítások továbbadásáért ne lehessen felelőssé tenni a sajtót. A rágalmazási jog elmúlt évekbeli fejlődése e kimentési ok fellazításán, újjáértelmezésén keresztül történt.

A közéleti vita „felszabadításának” első jelentős állomása a Derbyshire County Council v. Times Newspapers ügy volt.⁷ A Lordok Háza e döntésében megállapította, hogy kormányzati, önkormányzati szervek nem indíthatnak rágalmazási pert. Az elv kiterjesztése, a Goldsmith v. Bhoyrul döntés⁸ óta politikai pártok sem perelhetnek rágalmazásért. Bármilyen jelentőséggel bírtak is ezek az ítéletek, nyitva hagyták azt a kérdést, hogy vajon az egyes tisztségviselők hírnévvédelme is korlátozható-e a közélet vitái során elhangzott állításokkal összefüggésben.⁹

E kérdésre a válasz a végső fokon 2001-ben lezárt, túlzás nélkül mérföldkönek számító Reynolds v. Times Newspapers ügyben¹⁰ született meg. A rágalmazási per a *Sunday Times* című vasárnapi lapban közzétett írás miatt indult. E

⁵ Ezek egy része *common law*, más része pedig törvényi alapokon nyugszik, lásd az 1689-es Bill of Rights-t, vagy az 1952-es, az 1996-os és a 2013-as Defamation Act-et.

⁶ Defamation Act 1996, 15. cikk és a törvény melléklete.

⁷ [1993] AC 534.

⁸ [1997] 4 All ER 268.

⁹ Eric BARENDT: Libel and Freedom of Speech in English law. *Public Law*, 1993. 453.

¹⁰ [2001] 2 AC 127.

cikk azt állította Albert Reynolds, kevéssel azelőtt lemondott ír miniszterelnökről, hogy elhallgatott bizonyos információkat a High Court (Főbíróság, a legfőbb ír bírói fórum) elnökének kinevezésével kapcsolatban, félrevezetve ezzel a parlamentet, valamint saját koalíciós partnereit. Jelentős körülmény, hogy míg az ír lapokban megjelentették a korábbi miniszterelnök vádakra adott cáfolatát is, addig ez a *Sunday Times*ből hiányzott.

A *common law* addigi szabályai alapján egyértelmű volt, hogy a lap, mivel nem tudta bizonyítani az állítások igazát, illetve nem támaszkodhatott semmilyen olyan – egyébként csak rendkívül szűk körben érvényesülő – privilégiumra, amely alapján a hamis állítások esetén is mentesült volna a felelősség alól (*qualified* vagy *absolute privilege*), el fogja veszíteni a pert. Nos, ez valóban így történt, a Lordok Házának döntése mégis jelentősen módosította a korábbi szabályokat.

A Lord Nicholls által jegyzett ítélet kiemeli a nyílt, szabad közéleti vita fontosságát. A Reynolds-döntés szerint ezt a védelmet bizonyos feltételekkel ki kell bővíteni általában véve azokra az esetekre, amikor a közlő (jellemzően a sajtó) közérdeklődésre számot tartó témában téves állításokat közöl. Ez nem jelentheti a teljes védettséget, amely független a közlés körülményeitől (a döntés ezzel elveti a Sullivan-féle új, szinte teljes immunitást hozó megoldás bevezetését), mert ez a hírnév védelmének ellehetetlenülését jelentené. A módosítás továbbra is fenntartja a korábbi, egyensúlyozást kívánó megoldást, finoman megváltoztatva az erőviszonyokat, tágabb teret engedve a szabad szólásnak.

Az új egyensúly megteremtésekor a bíróság fellazította a *qualified privilege* fent említett „kötelezettség–társadalmi érdek” tesztjének korábbi értelmezését. Az ítélet kiterjesztette a privilégium alkalmazási körét a közéletet érintő eseményekről beszámoló sajtóra, mivel annak (morális) kötelessége a tudósítás, míg a társadalomnak jelentős érdeke fűződik az információkhoz való hozzájutáshoz. E feladatának ellátását megkönnyítendő, a sajtónak bizonyos feltételek mellett mentességet kell adni még akkor is, ha a közölt információ téves, pontatlan.

Hogy ne az adott ügyben eljáró bíró önálló mérlegelése döntse el azt, mikor érvényesül az így kitágított mentesség, Lord Nicholls egy tízes listán – az ítékezés egységessé tételének szándékával – bizonyos, útmutatásnak szánt „vezér-elveket” is összeállított.

„A konkrét körülményektől függően az alábbi kérdéseket szükséges figyelembe venni [a feltételes mentesség (*qualified privilege*) alkalmazásával kapcsolatban]. A megjegyzések csak illusztrációként szolgálnak. 1. A vád súlya. Minél súlyosabb a vád, annál nagyobb

a köz félretájékoztatásának és az illető személy sérelmének a veszélye, ha alaptalannak bizonyul. 2. Az információ természete, illetve az, hogy milyen mértékben számít közügynek. 3. Az információ forrása. Egyes információközlők nem bírnak közvetlen ismeretekkel az eseményekről. Mások a saját sérelmeikre keresnek orvoslát, vagy megfizetik őket a történeteikért. 4. Az információ ellenőrzése érdekében tett lépések. 5. Az információ státusza. Lehetséges, hogy a vád már korábban is vizsgálat tárgya volt, ami nagyobb tiszteletet parancsol. 6. Az ügy sürgőssége. A hír gyakran romlandó árucikk. 7. Az, hogy megszólaltatták-e a felperest. Lehetséges, hogy olyan információk birtokában van, amivel mások nem rendelkeznek, vagy amit mások nem hoztak nyilvánosságra. A felperes megszólaltatására nincs szükség minden esetben. 8. Az, hogy a cikk tartalmazta-e a felperes álláspontjának lényegét a történettel kapcsolatban. 9. A cikk hangvétele. Egy újság feltehet kérdéseket is és kivizsgálásra buzdíthat. Nem feltétlenül szükséges tényállítások formájában közreadni a vádakot. 10. A kiadás körülményei, ideértve az időzítést is. Ez a felsorolás korántsem kimerítő. Az ezekhez és más releváns tényezőkhöz rendelt súlyok esetről esetre változnak.”¹¹

Mindenesetre e követelmények együttesen határozzák meg a „felelős újságírás” (*responsible journalism*) mércéjét. Mivel a *Sunday Times* nem felelt meg e mércének, Reynolds megnyerte a pert.

A Reynolds-döntés elméletileg jelenősen kitágította a sajtó mozgásterét. Az emberi jogok, köztük a szólásszabadság hatékonyabb védelme – az Emberi Jogok Európai Egyezményének beillesztése az angol jogba a Human Rights Act 1998 által – tehát a rágalmozási jogban is éreztette hatását. Bár az angol jog mindig is idegenkedett a forradalmi változásoktól, mégis több elemző kevesellte a Reynolds-döntés által bevezetett újításokat, radikálisabb reformot követelve.¹² A kritikák ellenére is egyértelmű, hogy a szabadabb közéleti vita lehetősége a döntéssel megteremtődött.

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a privilégium nem csupán a szorosan értelmezett politikai megnyilatkozásokra vonatkozik. Az *Al-Fagih v. HH Saudi*

¹¹ Reynolds v. Times Newspapers [2001] 2 AC 127, 205.

¹² L. pl. Ian LOVELAND: *Political Libels: A Comparative Study*. Oxford, Portland, Oregon, Hart Publishing, 2000. 171–184.

Research and Marketing (UK) Ltd. ügyben¹³ egy lapban megjelent olyan állításokkal kapcsolatban indult a per, mely kizárólag az Angliában élő szaúdi közösség vitáját érintette. A bíróság itt elfogadta az alperes védekezését, és alkalmazta a *qualified privilege* új szabályát, mivel az újságcikk elfogulatlan volt, mindkét szembenálló fél álláspontját tartalmazta, és ezt még úgy is elégségesnek ítélte a bíróság, hogy nem történt kísérlet a lap által az igazság felderítésére. A „semleges beszámoló” (*neutral reportage*), amely lassan szinte a Reynolds-szabály melletti önálló, mentesülést nyújtó privilégiummá kezdi kinőni magát, egy másik döntés szerint is védelmet élvez, ha a közzétett állítások mindkét fél álláspontját bemutatják, amelyek közül az egyik ugyan szükségszerűen hamis, de a sajtónak nem kell feltétlenül vizsgálnia azok valóságtartalmát. A szóban forgó ügyben egy párt tagjai vádolták egymást csalással és sikkasztással.¹⁴ Ha azonban a beszámoló, a riport nem semleges, vagy ha a felperes megnevezéséhez nem fűződött közérdek, e körülmények könnyen a mentesség elvesztéséhez vezethetnek.¹⁵ Az igazság felderítésére való törekvés nem minden esetben feltétele a mentesülésnek, a közlés hangvétele, kontextusa, az állítások súlya is figyelembe veendő.¹⁶ Látható, hogy a Reynolds-döntésben megszabott, vizsgálандó körülmények valóban csak „vezérelvek”, és nem rigorózus, mechanikusan alkalmazandó szabályok.

A szenzációhajhász, nem kellően alátámasztott állítások továbbra sem élveznek mentességet a felelősség alól, különös súllyal veszik figyelembe a bíróságok azt, hogy kapott-e lehetőséget a megrágalmazott fél a válaszadásra, illetve álláspontjának bemutatására. Az egykori híres labdarúgókapus, Bruce Grobbelaar így perelhetett sikerrel azon állítások miatt, amelyek szerint ellenérték fejében szándékosan engedett be gólokat, mert az újságíró a repülőtéren, gépe indulása előtt érte csak el, és dugta orra alá mikrofonját – a bíróság szerint ilyen körülmények között a „felelős újságírás” nem valósult meg.¹⁷ Szintén pert nyert George Galloway alsóházi képviselő, akit egy lap azzal vádolt, hogy az iraki háború előtt a Husszein-rezsim alkalmazásában állt. A lap egy szétlőtt bagdadi kormányirodában talált olyan dokumentumokat, amelyekre állításait alapozta. A megkérdőjelezhető hitelességű információkkal kapcsolatban azon-

¹³ [2002] EMLR 215, CA.

¹⁴ Roberts & another v. Gable & others [2007] EWCA Civ 721.

¹⁵ Henry v. BBC [2005] EWHC 2503, QB.

¹⁶ Thomas GIBBONS: Responsible Journalism: Charman v. Orion Publishing Group Ltd. *Communications Law*, 2007. 99.

¹⁷ Grobbelaar v. News Group Newspapers Ltd. [2001] 2 All ER 437, CA.

ban meg sem kérdezték a képviselőt, így a lap a pert elvesztette.¹⁸ Bizonyos bírói megnyilatkozások arra engednek következtetni, hogy adott esetben akár a sértett fél megkérdése nélkül is eleget lehet tenni a felelős újságírás mércéjének,¹⁹ de a sajtó ilyen körülmények mellett még nem nyert végső fokon pert.

A Lordok Háza azt is megerősítette, hogy a Reynolds-döntés által bevezetett „felelős újságírás” tesztje nem váltotta fel a régi *qualified privilege* kötelezettség–közérdek tesztjét, a kettő együttesen kell, hogy érvényesüljön. A privilégium tehát csak az olyan esetekben alkalmazandó, ahol a szóban forgó információ közlése valóban a közérdeket szolgálja. A publikálás „kötelezettsége” azonban nem értelmezhető megszorítóan, annak „praktikusnak és flexibilisnek” kell lennie. Az ez alapján eldöntött Jameel-ügyben²⁰ a Lordok Háza (ellentétben a korábban eljáró bíróságokkal) úgy ítélte meg, hogy a vitatott állítás (a felperes vállalat nevének összefüggésbe hozatala terrorista tevékenységekkel) közzététele megfelelt a sajtótól elvárható magatartásnak, a sajtószabadság magába foglalja a szerkesztői döntések szabadságát is. A Loutchansky-ügyben²¹ a Court of Appeal megállapítása szerint az újságírónak szabadságában áll eldöntenie, mely ügy érinti a közösséget (e feladatának végrehajtása is része a felelős újságírás tesztjének), és melyik nem; a „kötelezettség” nem értelmezhető úgy, hogy az a nyílt vitát korlátozza.

A Reynolds-ítélet nyomán történt és továbbra is folyamatosan zajló változások kiszélesítették, de nem alakították át radikálisan a szólásszabadság korábbi határait. A Defamation Act 2013 azonban gyökeres változást vezetett be e téren. A törvény a közérdekű ügyekben közzétett állítások vonatkozásában törvényi mentességet biztosít.²² A mentesség feltétele, hogy a közlemény közérdekű ügyre vonatkozzon, és hogy a közzétevő megalapozottan gondolja azt, hogy a közlemény közzététele is a közérdeket szolgálja. A törvényjavaslat eredetileg a Reynolds-ítélet egyes pontjait szinte szó szerinti ismétléssel törvényerőre emelte volna, végül azonban az elfogadott szöveg csak annyit rögzít, hogy a bíróságnak a mentesülés feltételeinek vizsgálatakor az eset „valamennyi körülményét figyelembe kell vennie”. Ez feltehetően azt is jelenti, hogy a bíróságok továbbra is a Reynolds-ítélet kritériumai szerint vizsgálódnak majd, hiszen az nagy alaposággal és körültekintéssel határozta meg a relevánsnak tekinthető,

¹⁸ Galloway v. Telegraph Group [2006] EWCA Civ. 17.

¹⁹ Armstrong v. Times Newspapers [2005] EWHC Civ. 1007.

²⁰ Jameel v. The Wall Street Journal Europe (No. 2) [2006] UKHL 44.

²¹ Loutchansky v. Times Newspapers (No.2.) [2002] 1 All ER 652.

²² Defamation Act 2013. 4. cikk.

vizsgálható körülményeket. Talán annak ellenére is ez a várható fejlemény, hogy a Defamation Act 2013 [s. 4. para. (6)] bekezdése az új törvényi védelemre tekintettel „eltörölte” a Reynolds-szabályt, mint a felelősség alóli common law kimentési okot; az ott meghatározott szempontok ugyanakkor a bírói mérlegelés során, a törvényi rendelkezés alkalmazásakor is figyelembe vehetők.

3. 2. Németország

A német Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*, *BVerfG*) az általános személyiségi jogot keretjogként értelmezi és az Alaptörvény (*Grundgesetz*) 1. cikk 1. bekezdéséből, valamint a 2. cikk 1. bekezdéséből származtatja. E keretjog manifesztációja az egyén ahhoz való joga, hogy mindenki tiszteletben tartsa méltóságát és a személyiségfejlődéshez való jogát, ez nyújt védelmet számára a fizikai és morális integritása, magánélete, önkifejezése és önmegvalósítása elleni sérelmekről és korlátozásokról. Ezt a keretjogot több különböző német törvény is védi, a legfontosabb ilyen jogszabályok a következők:

A német Büntetőtörvénykönyv (StGB) 185. cikke nyújt védelmet a sértéssel (*Beleidigung*), a 186. cikk a rágalmazással (*Üble Nachrede*), és ugyancsak a 186. cikk a szándékos becsületsértéssel (*Verleumdung*) szemben. A becsületsértésre és szándékos becsületsértésre jelentős mértékben súlyosabb büntetési tétele szabhatók ki abban az esetben, ha a cselekmény az StGB 11. cikk 3. bekezdése értelmezése szerinti írásos anyagok (*Schriften*: nyomtatott kiadványok, audiovizuális média, adattároló média, illusztrációk és egyéb ábrázolások) terjesztése révén valósult meg. Ebben az esetben a rágalmazás egy helyett két év, a becsületsértés pedig kettő helyett akár öt év elzárással is büntethető.

A Polgári Törvénykönyv (BGB) 12. szakasz 823. cikkének 1. bekezdése és 824. cikke rendelkezik a személyiségi jogok védelméről. A 12. szakasz védi a magán- és jogi személyek névhasználati jogát. A BGB 823. cikk 1. bekezdésének magánjogi rendelkezései ilyen értelemben ‘másik jogként’ tartalmazzák az általános személyiségi jogot. Az általános személyiségi jog sérelmének és a sérelem mértékének a BGB 823. cikk 1. bekezdése alapján történő megállapítása során különbséget kell tenni az egyéni szféra (*Individualsphäre*), a magánszféra (*Privatsphäre*) valamint az intim szféra (*Intimsphäre*) között. Az általános személyiség jognak a BGB 823. cikk 1. bekezdése alapján való védelme kiterjed a becsület és hírnév védelmére.

A médiára és a sajtóra vonatkozó jogszabályok nem rendelkeznek külön az alapvető (személyiségi) jogokról. E jogszabályok ugyanakkor előírják, hogy ezek tekintetében az általános jogszabályok alkalmazandók, vagyis a média- és

sajtókiadványokért felelős természetes és jogi személyek kötelesek betartani a személyiségi jogokat védő általános jogszabályokat.

3. 3. Magyarország

Magyarországon a jó hírnevet és a becsületet párhuzamosan védi a polgári jog és a büntetőjog. A becsület és az emberi méltóság védelméről szól a hatályos polgári törvénykönyv (1959. évi IV. törvény, 76. §): „A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen (...) a becsület és az emberi méltóság megsértése.”

A jó hírnév védelmének szabálya szerint (Ptk. 78. §): „(1) A személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jó hírnév védelmére is. (2) A jó hírnév sérelmét jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó, azt sértő, valótlan tényt állít, híresztel, vagy való tényt hamis színben tüntet fel.”

A jó hírnév és a becsület a személyről kialakult társadalmi értékítéletet védi. A Ptk. 78. §-a a jó hírnév megsértése körében kiemeli a más személyt sértő, valótlan tények állítását, híresztelését, vagy a valós tények hamis színben való feltüntetését, a becsülethez és az emberi méltósághoz fűződő jogot pedig éppen csak megemlíti (76. §). Nem szükséges tehát a sérelemhez, hogy ‘a társadalom’ legalább egy bizonyos részében ténylegesen is romoljon az illető megítélése, a sérelmes tények közzététele és kifejezések használata elegendő. A jó hírnév megsértését megalapozza az, ha a valótlan tényállítás alkalmas az érintett személy hátrányos társadalmi megítélésének kiváltására (BH2010. 294.). Jó hírnevet valótlan vagy hamis színben feltüntetett valós tény állításával, híresztelésével, illetve valótlan tényen alapuló véleményközléssel lehet megsérteni, a polgári jogi becsületsértésre pedig csak a véleményközlések alkalmasak.

A 2010-ben visszavont Ptk., a 2009. évi CXX. törvény a sajtó által elkövetett hírnév- és becsületsértések esetében a 36/1994. (V. 26.) AB határozat, egyúttal az egyesült államokbeli New York Times v. Sullivan döntés mércéjéhez hasonlít vezetett volna be. Mentessült volna a szankciók alkalmazásának lehetősége alól az, aki „bizonyítja, hogy eljárása [tényállászerű magatartása] nem volt szándékos vagy súlyosan gondatlan” (2:94. §). A szándékosság és súlyos gondatlanság mércéje az eredeti alkotmánybíróági határozatban a közzétett állítás igazságtartalma felderítésének folyamatára vonatkozik: a törvényszövegben viszont nem derült ki egyértelműen, hogy mire.

Az új Ptk. 2012 elején közzétett tervezete szerint egy általános generálklauszula erejéig a közéleti szereplők csökkentett személyiségvédelmének elve is bekerült volna a törvénybe: így a bíróságok lényegében a korábbihoz hasonló mér-

legelési kérdés elé kerültek volna egy-egy hírnév- vagy becsületvédelemre irányuló, közéleti szereplő által indított perben. Az eredeti javaslat:

„2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme] Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogokat szükségtelenül nem korlátozhatja.”

Fontos megjegyezni, hogy ez a szöveg „a közügyek szabad vitatásának” védelmét célozza, azaz – ezen értelmezést támogató bírói gyakorlat mellett – alkalmas lehet arra, hogy a szólásszabadság erőteljesebb törvényi védelme mellett a „közügyek” és a „közéleti szereplők” korábbi bírói gyakorlatban kialakult körét szűkítse, kizárva belőle a bulváreseeményeket és celebritásokat.

Az elfogadott, kihirdetett szöveg (2013. évi V. törvény) ehhez képest:

„2:44. § [Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme] A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét méltányolható közérdekből, szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja.”

A módosított, a törvénybe bekerülő szöveg nyitva hagyta ugyan a „közéleti szereplők” és a „közügyek” köre szűkítésének lehetőségét, de több kérdést is felvet.

A kodifikációs főbizottság vezetője, Vékás Lajos még a törvény zárószavazása előtt közzétette aggályait, amelyeket az új Ptk. első kommentárja is megerősít.²³ Ezek alapján:

- a szükségesség/arányosság teszt magánjogi jogvitákban – az Alkotmánybíróság által kialakított tartalommal – alkalmazhatatlan, magánjogi tartalma pedig nincsen,
- a „méltányolható közérdek” felesleges és aggályos megszorítás,
- bármely személyiségi jogsérelem szükségszerűen sérti az emberi méltóságot, azaz szigorúan véve a kiegészítés „az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja” fordulata, jogvita esetében a szólásszabadságnak minden esetben fejet kellene hajtania a személyiségi jogok előtt; ez nem lehetett a jogalkotó szándéka.

²³ VÉKÁS Lajos: Bírálattal és jobbitó észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt). *Magyar Jog*, 2013/1. 1–7. SZÉKELY László – VÉKÁS Lajos: Személyiségi jogok. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 58–59.

A 2013 nyaráig hatályos büntető törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) szerint rágalmazásnak minősült az alábbi tényállás (Btk. 179. §):

„(1) Aki valakiről, más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. (2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást a) aljas indokból vagy célból, b) nagy nyilvánosság előtt, c) jelentős érdeksérelmet okozva követik el.”

Emellett létezett a becsületsértés tényállása (Btk. 180. §):

„(1) Aki a 179. § esetén kívül mással szemben a) a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben, b) nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. (2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.”

A Btk. 179. §-a alapján tehát bármely, a becsület csorbítására alkalmas tény közzététele (állítás, híresztelés) megalapozhatja a rágalmazás bűncselekményének elkövetését, a 180. § pedig – bizonyos egyéb feltételek mellett – a becsület csorbítására alkalmas kifejezések használatát tiltja (a becsületsértés vétsége). Rágalmazás tehát csak tényállítással, becsületsértés pedig kizárólag véleményközléssel követhető el.

A becsület nehezen megragadható fogalom a jog számára, alkalmatlan az általánosításra, a személyiség egyéni, belső értékeire vonatkozik. A büntetőjogi szóhasználatban a becsület és a jó hírnév fogalmait olykor egymás megfelelőjeként alkalmazzák, ennek megfelelően a becsület a személyről a környezetében, illetve a társadalomban kialakult kedvező értékítélet.

Az új Btk. (2012. évi C. törvény) a tényállások tekintetében szinte változatlan formában szabályozza a rágalmazás és a becsületsértés bűncselekményeit (226-227. §).

A köznyelvi jelentésük szerint a hírnév inkább a személy mások általi értékelését jelenti, míg a becsület a személyiség *immanens*, a jog számára nehezen megragadható lényegét óvja. A (rég) Btk. 179. §-ában a hírnév és a becsület

védelve összemosódik, a Ptk. pedig nem követeli meg a becsületsértés megállapításához azt, hogy a sértett személy megítélése valóban csökkenjen a társadalom bármely tagjának szemében: a „mást sértő” kifejezés ugyan természetesen nem a sérelmet szenvedett fél saját érzékenységi fokához igazodik, hanem objektíve alkalmasnak kell lennie a külső megítélés megromlására, azonban ezen eredmény elérése a jogsértés megállapításának sem a polgári, sem a büntetőjogban nem követelménye. Az sem szükséges a személyiségi jog megsértéséhez, hogy a jogsértést megelőzően az illetőnek valóban ‘jó’ hírneve – kedvező külső megítélése – legyen, a valótlan (és sérelmes) vagy becsületsértő tények közreadása elegendő a jogsértés megvalósulásához. Tehát akár egy közismerten rossz megítélésű személy is élhet ‘jó hírnevét’ védő jogával (a 2002-es móri gyilkossággal először tévesen „összefüggésbe hozott személy” – maga is gyakorlott bűnöző, és emberölésért is elítélték már – nem vagyoni kártérítést kapott a nyomozóhatóságtól, mert az „azt a hamis látszatot keltette”, hogy az illetőt a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítja – BH2005. 426.).

Fontos megjegyezni, hogy jó hírneve – mind a polgári, mind a büntetőjogban – jogi személynek, más jogalanynak is lehet, így a közhatalmat gyakorló vagy közfeladatot ellátó szervezetnek is (pl. BDT2008. 1860). Ugyanakkor a jogi személyek és más személyösszességek becsülethez való jogát csak a büntetőjogi gyakorlat ismeri el (pl. BH1992. 154. és Uj v. Hungary ügy, no. 23954/10, 2011. július 19-i ítélet). A polgári jogi gyakorlat azonban a becsület jogát kizárólag a természetes személyekhez köti, az emberi személyiség sajátosságaként azonosítja.

4. A közéleti szereplők hírnév és becsületvédelmével kapcsolatos egyes kérdések összehasonlító áttekintése²⁴

4. 1. A személyiség védelmét szabályozó jogág, jogterület és jogforrás jellege

A hírnév- és becsület jogi védelméről megállapítható, hogy jellemzően több, egymástól független jogág vagy jogterület is szerephez jut e védelem ellátásában. Egyértelműen közös vonása az európai jogrendszereknek az, hogy az emberi, és vele párhuzamosan a jogi személyiséget mind a polgári jog, mind a

²⁴ Az egyes állami szabályozás vizsgálatokor nagymértékben támaszkodtam a DLA Piper Hungary által a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság megrendelésére 2011–2013 között végzett nemzetközi kutatás eredményeire.

büntetőjog által biztosítja. Azaz, az uniós államokban jellemzően a nagy általános kódexek, a polgári és a büntető törvénykönyvek foglalják magukba a személyiségvédelem általános szabályait. Angliában és Írországból pedig külön hírnévsértési törvény(ek) (*Defamation Act*) foglalkoznak e speciális kérdéssel, bizonyos, fontos problémák rendezését tudatosan a bírói jogalkotásra bízva. A hírnév és/vagy a becsület megsértése tehát az európai államokban polgári jogi deliktumként és általában büntetőjogi tényállásként is létezik, ugyanakkor e szabályok gyakorlati alkalmazásának intenzitása jelentősen eltérhet.

Kevés olyan uniós tagállami jogrendszer van, ahol már hatályon kívül helyezték vagy eltörölték a büntetőjogi rágalalmazás korábbi szabályait. Ezek közé tartozik a már említett angol, az ír,²⁵ valamint a ciprusi, a román, az észt és a lett szabályozás.²⁶ Észtországban a 2001-es új büntető törvénykönyv már nem tartalmazta a büntetőjogi rágalalmazás általános szabályait, ugyanakkor speciális rágalalmazási szabályokat igen: az államhatalom képviselőjével vagy a közrend védelmezőivel, illetve bírósággal vagy bírakkal szemben továbbra is elkövethető a rágalalmazás bűncselekménye.²⁷ A lett büntető törvénykönyv 2009. december 9-i módosítása szüntette meg a büntetőjogi rágalalmazás tényállását; ugyanakkor megjegyzendő, hogy a „szégyenbe hozás” bűncselekménye, amelyet nyilvánosan közzétett, a közlő által tudottan hamis és sérelmes állításokkal lehet elkövetni, benne maradt a törvényben.

A hírnév- és becsületvédelmi előírások ugyanakkor a média-specifikus szabályozásban is megjelennek. Ennek kétféle módja létezik: (1) az általános személyiségvédelmen túli rendelkezés valamennyi médiumra kiterjedő sajtó- vagy egyéb törvényben szerepel, illetve (2) csak kifejezetten bizonyos típusú médiumok – pl. csak audiovizuális szolgáltatások – vonatkozásában, az adott médium-típusra vonatkozó ágazati törvényben. Ugyanakkor megtévesztő lehet, hogy az egyes államok sajtótörvényeikben kifejezetten büntetőjogi szabályokat helyeznek el (így tesz pl. Franciaország), így a sajtótörvény valójában nem csak önálló „ágazati” szabályokat tartalmaz, hanem átnyúlik a büntetőjog területére.

Ezen túlmenően léteznek hírnév- és becsületvédelemre irányuló szabályok a különféle ön- és társszabályozási kódexekben is.

Fontos továbbá kiemelni a bíróságok tényleges vagy kvázi jogalkotó szerepét. A *common law* jogrendszerben a bíróságok a törvényi szabályozás tuda-

²⁵ A Defamation Act 2009 35. cikke eltörölte a ‘defamatory libel’, ‘seditious libel’, ‘obscene libel’ *common law* bűncselekményeit.

²⁶ Aidan WHITE: Ethical Journalism and Human Rights. In *Human Rights and a Changing Media Landscape*. Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2011. 57.

²⁷ Észtország büntető törvénykönyve (2001. június 6.), 275. és 305. cikk.

tos visszahúzódása miatt (amely folytán törvény csak a hírnévvédelem bizonyos kérdéseit rendezi) a bíróságok ténylegesen a jogalkotó szerepébe kerülnek (Angliában és Írországbán). Ugyanakkor, mint látni fogjuk, a legtöbb kontinentális jogrendszerű államban is hiányzik a közéleti szereplők személyiségvédelmének speciális törvényi szabályozása, ezért ennek körvonalait szükségszerűen szintén a bírói jogalkalmazás határozza meg.

Ki kell emelni még azt is, hogy a személyiségvédelmi szabályok alkalmazása Európában általában nem tartozik a médiahatóságok feladat- és hatáskörébe; azt jellemzően a bíróságok kezébe helyezik le az egyes jogrendszerek.

Az alábbiakban azon államok szabályozását tekintjük át, amelyek a média-szabályozáson belül (is) rendezik a hírnév- és becsületvédelem kérdéseit.

Az osztrák médiatörvény általános jelleggel, valamennyi médiumra nézve határoz meg ágazati szabályokat a hírnév- és becsületvédelem vonatkozásában. A törvény értelmében a már folyamatban lévő büntetőeljárásban a sérelmet szenvedett fél kártérítést kérhet, amennyiben a vádlott egy médiavállalkozás; amennyiben büntetőeljárás nem indult, úgy a sérelmes fél önállóan is kezdeményezheti ezt.²⁸ A polgári jog és a büntetőjog mellett a törvény egy sor előírást tartalmaz bizonyos eredendő személyiségi jogok védelméről és a vonatkozó jogorvoslatokról. A 6. cikk értelmében, „ha a becsületsértés, rágalmazás, sértés vagy nevetségessé tétel jogsértése a médián keresztül valósul meg, úgy az érintett személynek jogában áll az elszenvedett sérelemért kártérítést követelni a média tulajdonosától.”

A francia sajtótörvény²⁹ hasonlóképpen, valamennyi médiumra nézve határoz meg (büntetőjogi jellegű) szabályokat. A sajtótörvény 29. cikke értelmében a rágalmazás „olyan tényállítás vagy gyanúsítás, amely kihat valamely személy hírnevére vagy becsületére”. Ez sajtón keresztül elkövetett bűncselekménynek számít.

A luxemburgi sajtószabadság-törvény³⁰ szerint szintén valamennyi médiumban tiltott a rágalmazás. A hírnévhez és becsülethez való jogot (*droit au respect de son honneur et de sa réputation*) minden esetben tiszteltben kell tartani. Ha valamely fél nem tesz eleget e kötelezettségének, a bírónak jogában áll minden, a jogellenes magatartás megszüntetését szolgáló intézkedést foganatosítani a vétkes fél költségére.

²⁸ Médiatörvény (*Mediengesetz*), Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, Federal Law Gazette No. 314/1981, 8a cikk. Ld. Cameron DOLEY – Alastair MULLIS (eds.): *Carter-Ruck on Libel and Privacy*. LexisNexis Butterworths, 2010. (6. kiadás) 1090.

²⁹ Press Act of 1881.

³⁰ Act of 8 June 2004 on the Freedom of Expression in the Media, V. fejezet, 16. cikk.

A máltai sajtótörvény³¹ értelmében pénzbírsággal sújtható bűncselekmény, ha bármely személyt Máltán kiadott vagy terjesztett sajtótermék vagy közvetített műsor útján megrágalmaznak, függetlenül az ilyen sajtótermék vagy műsor eredetétől.

Az olaszországi sajtótörvény a rágalalmazást büntetni rendeli.³² A büntetőjogi felelősség a cikk szerzőjét, valamint a szerkesztőt is terheli, utóbbit abban az esetben, ha elmulasztotta végrehajtani a rágalmazás megelőzéséhez szükséges ellenőrzéseket.³³

A görög médiaszabályozás egyes rendelkezései kizárólag az audiovizuális szolgáltatásokra, más elemei valamennyi mediaszolgáltatásra (televízióra és rádióra), megint más részei csak a közszolgálati mediaszolgáltatásra vonatkoznak. A 109/2010. sz. Elnöki Rendelet 7. cikke előírja, hogy az audiovizuális média által közvetített valamennyi műsorszám köteles tiszteletben tartani az ember személyiségét, a becsületet és a hírnevet. Ugyanezek a rendelkezések szerepelnek a görög Nemzeti Rádió és Televízió Tanácsról szóló 2328/1995. sz. törvény 3. cikkében, amely e kötelezettségeket a személyiségi jogok tekintetében kiterjeszti a rádió- és tévéállomások által közvetített kereskedelmi közleményekre is. Ezen túlmenően, az 1730/1987 sz. törvény 3. cikke értelmében a közszolgálati műsorszolgáltató által közvetített műsorszámok egyebek mellett kötelesek a polgárok személyiségét és magánéletét is tiszteletben tartani.

A sajtószabadságról szóló svéd törvény 7. fejezet 4. cikkének 14. bekezdése³⁴ külön rendelkezést tartalmaz, amelynek értelmében a becsületsértés a sajtószabadság ellen elkövetett vétség, s mint ilyen, büntetendő.

A spanyol médiaszabályozás kizárólag az audiovizuális szolgáltatások számára írja elő a becsület tiszteletben tartását. Az általános audiovizuális törvény 4.4. cikke³⁵ előírja, hogy az audiovizuális kommunikációknak tiszteletben kell tartaniuk az egyének méltóságát.

A szlovák médiaszabályozás szintén csak az audiovizuális szolgáltatásokra nézve határoz meg az általános polgári és büntetőjogi szabályokon túli kötelezettséget – kifejezetten nem nevesítve a hírnév és becsület védelmét. A műsorszolgáltatásról és továbbközvetítésről szóló törvény 19. cikke rendelkezik a személyiségi jogok védelméről, kimondva, hogy a mediaszolgáltatások sem

³¹ Act XL of 1974, 11. cikk.

³² Law 8 February 1948, no. 47 (Printed Press Law), 13. cikk.

³³ Roberto MASTROIANNI – Amedeo ARENA: *Media Law in Italy*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011. 51–52.

³⁴ Freedom of the Press Act, *Tryckfrihetsförordningen (2002:908)*.

³⁵ General Audiovisual Law 7/2010.

tartalmuk, sem a tartalom feldolgozásának módja révén nem sérthetik az emberi méltóságot, illetve más emberek alapvető jogait és szabadságát.

A hírnév- és becsületvédelem ön- és társszabályozásban való megjelenésére példa a dán és az ír jogrendszer. A dán Etikai Irányelvek³⁶ a következő rendelkezést tartalmazzák: „A szólásszabadság védelme Dániában szorosan kapcsolódik a tömegtájékoztatás azon jogához, hogy információkat és híreket gyűjtsön s azokat a lehető legtisztességesebb módon tegye közzé. A szabad véleménynyilvánítás a szólásszabadság gyakorlásának része. E feladatai ellátása során a tömegtájékoztatásnak ügyelnie kell arra, hogy az egyén jogosult személyes integritása tiszteletére (...) és a védelemre e személyes integritás indokolatlan sérelmével szemben.” Minthogy ezek az irányelvek jelentős hatással vannak a média felelősségéről szóló törvény 34. cikkének értelmezésére, e rendelkezés elleni jogsértésnek minősül, ha valamely tömegmédia nem tartja tiszteletben az alapvető jogokat. A Sajtótanács³⁷ saját hatáskörében jogosult eljárást indítani az Etikai irányelvek nyilvánvaló sérelme esetén.

Írországban a Sajtótanács (*Press Council*) által felügyelt, nyomtatott sajtóra vonatkozó magatartási kódex ugyancsak védelmezi az egyéni jogokat a nyomtatott médiában. A 4. sz. irányelv kötelezi a tagság által kiadott sajtótermékeket bizonyos személyiségi jogok tiszteletben tartására, kimondva, hogy „mindenkinek joga van jó hírneve alkotmányos védelméhez”, majd azzal folytatva, hogy „a napilapok és a folyóiratok szándékosan nem adhatnak közre rosszindulatú félreértelmezésen vagy alaptalan vádakon alapuló anyagokat és a kiadás előtt kötelesek ésszerű gondossággal ellenőrizni a tényeket.”³⁸

Összefoglalóan, a hírnév- és becsületvédelem szabályozása tehát az alábbi jogágakban, jogforrásokban jelenhet meg:

- polgári jog (polgári törvénykönyv), büntetőjog (büntető törvénykönyv),
- médiaszabályozás (sajtó- vagy médiatörvények),
- ön- vagy társszabályozás (etikai kódexek),
- bírói jog (a *common law* országokban tudatosan átengedve a terepet a bíróságok jogalkotása számára, más országokban a törvényi szabályozás megfelelő értelmezésének feladatát ellátva).

³⁶ A részletes etikai irányelvek (dánul: *Reglerne for god presseskik*) a média felelősségéről szóló (1998. február 9-i, 85. számú) törvény mellékletében található.

³⁷ A média felelősségéről szóló törvény alapján a Sajtótanács kezel minden médiával kapcsolatos panaszt. Az Etikai irányelvek megsértése esetén a Sajtótanács saját hatáskörében kezdeményezhet eljárást.

³⁸ Eoin CAROLAN – Ailbhe O’NEILL: *Media Law in Ireland*. Dublin – Haywards Heath, Bloomsbury Professional, 2010. 502–504.

4. 2. A közéleti szereplők meghatározása

A közéleti szereplők kategóriájának törvényi meghatározására Európában nem találtunk példát. E hiány nem meglepő, hiszen a közéleti szereplők sorába tartozó személyek köre a médiavilág és a társadalmi nyilvánosság változásaival párhuzamosan maga is gyors ütemben változik, így az e változásokhoz adaptálódni inkább képes bírói gyakorlat feladata a csökkentett személyiségvédelmet 'élvező' személyi kör meghatározása. Ahol kodifikált norma egy adott személyi kategóriát meghatározni kívánó felsorolást alkalmaz, ott ennek oka inkább a többletvédelem megteremtése. Erre példa – bár nem szólásszabadságjogi kérdés – a „hivatalos személyek” meghatározása, amelyekkel szembeni, közfeladatuk ellátása közben – vagy emiatt – tanúsított erőszakos magatartás a büntetőjog szerint szigorúbban büntetendő. Mint később látni fogjuk, némileg meglepő módon arra is találunk Európában példát, hogy egy bizonyos személyi kör személyiségi jogait – beleértve a jó hírnevet és a becsületet is – egy adott jogrendszer szigorúbban védje, mint általános esetben.

A német joggyakorlat és jogi szakirodalom megkülönbözteti egymástól az ún. abszolút közszereplőket (*absolute Personen der Zeitgeschichte*) és a relatív közszereplőket (*relative Personen der Zeitgeschichte*).³⁹ Ahhoz, hogy egy adott személyt e kategóriák közül melyikbe sorolják, egyedileg szükséges vizsgálni a nyilvánosság információs érdekeit és az illető személy személyiségi jogait. Az abszolút közéleti szereplők azok a személyek, akiket rendkívüli magatartásuk vagy szerepük megkülönböztet a tömegtől. E személyek az eseményektől függetlenül is a közérdeklődés középpontjában állnak. Ide tartoznak, egyebek között, a fontos politikusok, az üzleti élet magas rangú képviselői, az uralkodóház tagjai, a közismert színészek, televíziós személyiségek, zenészek, sportolók és tudósok. Ugyanakkor az engedélyük nélkül az abszolút közéleti szereplőkről is csak abban az esetben tehetők közzé fényképek, ha a közzététel a véleményformálást szolgálja a közérdeklődésre számot tartó ügyekben. A relatív közéleti szereplők csupán egy ideig kerülnek a közérdeklődés homlokterébe valamely aktuális eseménnyel kapcsolatban. Az e kategóriába tartozó személyek esetén a közérdeklődésre számot tartó információ arra az eseményre korlátozódik, amelynek révén az illető a közérdeklődés középpontjába került. E kategóriába tartoznak, egyebek között, a bűnözők, ha az általuk elkövetett bűncselekmény rendkívüli és általános szenzációt kelt, a büntetőeljárások

³⁹ Horst-Peter GÖTTING – Christian SCHERTZ – Walter SEITZ (szerk.): *Handbuch des Persönlichkeitsrechts*. München, C. H. Beck, 2008. 225–234.

egyéb résztvevői, mint a bírák, a népi ülnökök, az ügyészek és a védelmet ellátó ügyvédek, illetve a bűncselekmény áldozatai és tanúi. Relatív közéleti szereplőknek számítanak emellett az abszolút közéleti szereplők rokonai és házasságvagy élettársai, akik azonban csak az adott abszolút közéleti szereplővel kapcsolatban jeleníthetők meg.

A spanyol Alkotmánybíróság szubjektív alapon a közéleti szereplők hármastípusos osztályozását alkalmazza: (i) szigorú értelemben véve közszereplők azok, akik közéleti funkciót töltenek be (pl. a közhatalom képviselői és az azzal közvetett kapcsolatban álló személyek); (ii) közéleti szereplők azok a személyek is, akik bár nem kapcsolhatók közintézményekhez, de foglalkozásuk révén közismertek; és (iii) azon hírességek vagy „celebek”, akik nem foglalkozásuk vagy egyéb tulajdonságuk révén, hanem csupán személyük híre vagy hírhedt volta által közismertek, mely ismertség rendszerint abból ered, hogy magánéletüket a nagy nyilvánosság előtt élik.⁴⁰

A magyar Alkotmánybíróság a közszereplő fogalmát eredetileg egyértelműen szűkítően határozta meg a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatában, és csak a „hatóság” vagy „hivatalos személyek”, „közszereplő politikusok” vonatkozásában követelte meg a rágalmazási jog szűkebb körű alkalmazását.

A közszereplők körének szélesedése világszerte jól kivehető tendencia, de az időnként parttalanok ható bővülés elméleti alapjai tisztázatlanok, hiszen ahogyan arról már korábban esett szó, a közszereplők csökkentett személyiségvédelmét a demokratikus rend működésének hatékonysága, a közösségi viták lefolytatásának szüksége indokolja – ezen érv érvényesülését pedig olykor nehéz felfedezni a közszereplői kör újabb és újabb tágulása (pl. az ún. celebek) esetében. Annak behatárolása, hogy ki, és mennyiben gyakorol befolyást a közügyek alakítására, nem lehetséges abszolút precizitással. A társadalmi fontosságú ügyekben a háttérben döntést hozó, a ‘köz’ számára ismeretlen személyek csorbítatlan személyiségvédelmet élveznek, míg a jelentős döntésekre semmiféle befolyást nem gyakorló, gyorsan tovatűnő hírnevű hírességek közszereplőnek számítanak. Ez az egyensúlytalanság kiküszöbölhető, ha nem a személyekre, hanem a közösséget érintő ügyekre helyezjük a hangsúlyt, azaz a korlátozott védelem hatókörét. Az EJEB gyakorlata elsősorban nem a közszereplői státuszra, hanem inkább a csökkentett személyiségvédelmet előidéző helyzetek körének behatárolására fókuszál. Azaz, a közszereplés ténye (a ‘közügy’) és nem a maga a közszereplő (a személyi státus) a fontosabb. Mind a közszereplők, mind a közhatalom gyakorlói és a közfeladatot ellátók esetében

⁴⁰ Ld. 165/87., 107/88., 20/92., 320/94. sz. alkotmánybírósági döntések.

meghatározható, hogy tevékenységük mely köre, illetve mely adataik tartoznak a nyilvánosságra. Szorosan értelmezett közfeladataik ellátásán, illetve közszereplésükön túl személyiségi jogaik nem minden esetben őrzik meg teljességüket. Egy parlamenti képviselő családi élete is lehet közérdekű információ, annyiban, amennyiben befolyásolhatja a választópolgárok döntését.

4. 3. A közéleti szereplők védelmének mércéje

Alig néhány olyan európai állam akad, ahol kodifikált – törvényi – szabály rendelkezik a közéleti szereplők csökkentett hírnév- és becsületvédelméről, illetve egyes eljárási szabályok eltérő alkalmazásáról az őket érintő ügyekben. Magyarországon ugyanakkor az Alkotmánybíróság szinte a normaalkotás szándékával állapította meg az általános büntetőjogi személyiségvédelmi rendelkezések alkalmazásának alkotmányos kereteit.

A finn büntető törvénykönyv értelmében⁴¹ az olyan bíráló, amely „valamely személy politikai, üzleti, közhivatal betöltésével vagy közéleti, tudományos, művészi vagy hasonló tevékenységével kapcsolatos”, nem meríti ki a becsület-sértés büntetőjogi tényállását. Nincs egyértelmű szabály arra nézve, hogy pontosan hol húzódnak a helyénvalóság határai. Ezt a bíróság az egyes konkrét ügyekben dönti el. A bíráló lehet éles és pejoratív, azonban csak akkor elfogadható, ha a bírált személy közéleti tevékenységeire korlátozódik, és nem érinti az illető személyiségét.

Lengyelországban a büntető törvénykönyv 213. cikk 2. pontja alapján⁴² nem követ el bűncselekményt az, aki igaz állítást tesz közzé egy közfeladatot ellátó személy cselekedeteivel kapcsolatban, vagy a jogos közérdek védelmében. Ennek megfelelően, habár az állítás igaz, de a két másik előírt körülmény közül egy sem áll fenn, úgy az állítás bűncselekménynek minősülhet. (A szabály értelmében az állítás igaz volta önmagában nem jelent védelmet a rágalmozás vádjával szemben; az alperesnek azt is bizonyítania kell, hogy a közzététel a közérdeket szolgálta.)

Luxemburgban hasonló szabályok vonatkoznak a rágalmozás bűncselekményére. A közéleti szereplők ellen elkövetett rágalmozás, becsület- és hírnévsértés eseteire a büntető törvénykönyv 447. cikke⁴³ tartalmaz specifikus rendelkezéseket. A „közhivatal betöltő vagy közéleti személyek, illetve jogi személyek

⁴¹ Finn büntető törvénykönyv (31/1889), 24. fejezet, 9. cikk.

⁴² 1997. június 6-i tv. a büntető törvénykönyvről (Journal of laws of 1997, No 88, item 553).

⁴³ Luxemburg Büntető Törvénykönyve (Loi du 16 juin 1879).

közfeladataikkal kapcsolatos, tényeken alapuló híreszteléssel” gyanúsított félnek minden esetben jogában áll bizonyítani állításai igaz voltát. Ezek a szabályok vonatkoznak például az országgyűlési képviselőkre.⁴⁴

A dán büntető törvénykönyv rendelkezik a védelem egy különleges fajtájáról, amely közéleti vagy politikai vitákkal kapcsolatos ügyekben alkalmazható. A törvény 269. cikke rendelkezik a „nyilvánvaló közérdekek törvényes védelméről”, így a nyílt közéleti vita védelméről is abban az esetben, ha egy kiadvány sérti valakinek a becsülethez vagy jó hírnévhez fűződő jogait.⁴⁵

A közszereplők korlátozott személyiségvédelme Magyarországon elsősorban nem törvényi alapokon nyugszik, bár az új Ptk. a törvényi szabályozás felé tett lépésként értelmezhető (még akkor is, ha konkrét, alkalmazható mércét nem határoz meg). Az Alkotmánybíróság korábban már említett 36/1994. (VI. 24.) sz. határozata alapján

„[a] hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikai becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tekintettel tett –, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tényt állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanságáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.”

A véleménynyilvánítás a meghatározott körben tehát ennek értelmében korlátlan, míg a tényállítás csak akkor büntethető, ha az elkövető tudott annak valótlanságáról, vagy azért nem tudott róla, mert a tőle elvárható gondosságot figyelmen kívül hagyta. A mérce, mely csak szándékos hazugságnál, illetve gondatlanság esetén ró felelősséget az elkövetőre, hasonló, de nem egyező az Egyesült Államok Legfelső Bírósága által kidolgozott Sullivan-szabállyal. Ehhez képest, a várhatóan 2014 tavaszán hatályba lépő új magyar polgári tör-

⁴⁴ Cour 30 janvier 1904, Cass. 25 mars 1904, P. 8, 395.

⁴⁵ Sören SANDFELD JAKOBSEN – Sten SCHAUMBURG-MÜLLER: *Media Law in Denmark*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011., 64.

vénykönyv (2013. évi V. törvény) Európában egyedülálló módon kifejezetten is rendelkezik a közéleti szereplők személyiségvédelmének csökkentett mértékéről, egy általános generálklauzula erejéig.

Annak dacára, hogy a közéleti szereplők csökkentett hírnév- és becsületvédelme általánosan érvényesül az európai jogrendszerekben, egyes államok meghatároznak olyan speciális törvényi tényállásokat, amelyek által egyes, kiemelt fontosságú közéleti szereplők – a főszabállyal ellentétesen – többletvédelemre jogosultak személyiségi jogaik tekintetében. E szabályokat a gyakorlatban nem, vagy csak nagyon ritkán alkalmazzák, és összeegyeztethetőségük az EJEB gyakorlatával legalábbis kétséges.

Annak ellenére, hogy a bolgár Alkotmánybíróság kifejezetten a politikusok, kormányhivatalnokok, illetve a kormányzat ellen irányuló vélemények széleskörű védelme mellett foglalt állást,⁴⁶ a büntető törvénykönyv 2000-es módosítása szigorúbban bünteti a hivatalos személyekkel, vagy a népképviselői szervezet tagjaival szembeni rágalmozást.⁴⁷

Az észt büntető törvénykönyv nem tilalmazza általában a rágalmozást, de az államhatalom képviselőjével, a közrend védelmezőjével vagy bíróval szemben el lehet követni ezt a bűncselekményt; azaz, esetükben fokozottabb védelem érvényesül, mint a magánszemélyek tekintetében.⁴⁸

A máltai sajtótörvény⁴⁹ értelmében törvénytörtés, ha valaki Máltán kiadott vagy terjesztett nyomtatott anyagban „tiszteletlen hátsó szándékokat tulajdonít a máltai államelnök cselekedeteinek” vagy „a máltai államelnököt sértő, gyalázza, illetve gyűlöletet, megvetést vagy ellenérzést kelt ellene”, amely törvénytörtés legfeljebb 3 hónapos elzárással és pénzbírsággal büntethető.

A német büntető törvénykönyv⁵⁰ rendkívül széles körben alkalmazható megkülönböztetést ír elő a közéleti szereplők és a magánszemélyek között. Az StGB 188. cikke értelmében, ha a becsületsértés vagy szándékos becsületsértés politikai szereplő ellen irányul, úgy szigorúbb szankciók alkalmazhatók. „Amennyiben a becsületsértés (186. cikk) tényállása a nyilvánosság előtt, egy gyűlésen vagy írásos anyagok terjesztése révén valósul meg (...) egy politikai életben tevékenykedő személlyel szemben az illető közéleti szerepe alapján, s a vétség olyan jellegű, ami jelentős mértékben megnehezítheti e személy közle-

⁴⁶ 1996. évi 7. számú alkotmánybírósági döntés.

⁴⁷ Büntető törvénykönyv 148. cikk, 1(3) bekezdés, ld. DOLEY–MULLIS i. m. (28. lj.) 1118.

⁴⁸ Büntető törvénykönyv (6 June 2001), 275. és 305. cikk.

⁴⁹ Chapter 248 of the Laws of Malta, II. Rész, 5(1) cikk.

⁵⁰ Büntető törvénykönyv (*Strafgesetzbuch*), 15. 05. 1871.

ti tevékenységét, úgy az elkövető három hónaptól öt évig terjedő elzárással sújtható.” „Az ugyanilyen körülmények között megvalósuló szándékos becsületsértés (187. cikk) esetében a kiróható büntetés hat hónaptól öt évig terjedő elzárás.” Az egyéb közéleti szereplőkkel szemben elkövetett becsületsértésre nem vonatkozik a szankció ilyen szigorítása.

A dán büntető törvénykönyv 115. cikke a maximális büntetési tétel megkésztetését írja elő abban az esetben, ha a becsületsértés áldozata a dán uralkodó vagy a kormányfő. A szakirodalom szerint a gyakorlatban soha nem alkalmazták ezt a cikket.⁵¹

Összességében megállapítható, hogy a közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelmével kapcsolatos legfontosabb kérdések eldöntését az egyes jogrendszerek jellemzően – a jogalkalmazásra telepített ‘szokásos’ feladatokat és felelősséget meghaladó mértékben – a bíróságokra bízják. Az alig maroknyi példa a releváns törvényi szabályozásról – amely mellé hasonló csekély számban a főszabálytól eltérő, szigorúbb személyiségvédelmi szabályokat meghatározó rendelkezéseket is találhatunk – a kivételt jelenti. Jellemző ezekre az is, hogy még az adott jogrendszeren belül sem lépnek fel az általános problémakezelés igényével, és csak a büntetőjog korlátozott alkalmazására vonatkoznak.

4. 3. 1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

A személyiségi jogok érvényesíthetőségének ellenében, a közéleti vita nyíltságának javára, első ízben az 1986-os *Lingens v. Austria* ügyben⁵² ítélt az Emberi Jogok Európai Bírósága. Az ítéletben a bíróság először határozott a politikussal szembeni véleménynyilvánítás lehetséges határaitól. Ez az ítélet a mára már rendkívül gazdaggá vált, vonatkozó strasbourgi gyakorlat első, igen határozott lépése volt.

Az ügy előzményeként indult rágalmozási per a panaszos újságírónak az osztrák sajtóban közzétett cikkei miatt indult, amelyekben Lingens a posztjáról távozó Bruno Kreisky kancellárt *opportunistának* (megalkuvónak), erkölcstelennek, tisztességtelennek és nácibarátnak nevezete. Utóbbi kitételre az adott állapot, hogy Kreisky, aki egyben az Osztrák Szocialista Párt elnöke is volt, koalíciós tárgyalásokat folytatott az Osztrák Liberális Párt elnökével. Friederich Peter pártelnökről pedig napokkal a cikk megjelenése előtt Simon Wiesenthal, a Zsidó Dokumentációs Központ vezetője – állításait dokumentumokkal alátá-

⁵¹ SANDFELD JAKOBSEN–SCHAUMBURG-MÜLLER i. m. (45. lj.) 66.

⁵² Case no. 12/1984/84/131. 1986. június 24-i ítélet.

masztva – azt nyilatkozta, hogy a második világháború idején egy SS hadosztály tagjaként civilek lemészárlásában vett részt Oroszországban (Peter elismerte, hogy a szóban forgó hadosztályban szolgált, de tagadta a mészárlásokban való részvételét). Kreisky ezek után ugyan eltekintett a koalícióra lépéstől, de az esetről cikket író Lingenst feljelentette rágalalmazásért. Az osztrák bíróság pénzbüntetésre ítélte az újságíró, Strasbourg azonban a panaszosnak adott igazat, és úgy határozott, hogy egyfelől az értékítéletek esetén a valóság bizonyítása nem követelhető meg, másfelől pedig az élvonalbeli politikusok szükséges ‘tűrési küszöbe’ becsületsértő, hírnévsértő kifejezések esetében jóval magasabban kell, hogy legyen, mint mások esetében. Általános érvényű megállapításként pedig leszögezte, hogy a politikai vita szabadsága a demokratikus társadalom működésének középpontjában áll, megóvása pedig az egész Egyezmény egyik fő célja és értelme. Az osztrák bíróságok beavatkozása tehát aránytalan volt, és nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”, tehát Ausztria megsértette az Egyezményt.

Ausztria az elmúlt húsz évben végig élen járt a strasbourgi bíróságnak nyújtott abbéli segítségben, hogy az ítélezési gyakorlat megszilárduljon. A következő ügy, az Oberschlick v. Austria (No. 1.)⁵³ is hasonló tényállás alapján indult. Az ügy előzményeként Oberschlick, egy lap főszerkesztője vádolta az Osztrák Szabadságpárt főtítkárát „náci politizálással”, mikor utóbbi közzétette az osztrák nők gyermekvállalási kedvének fokozására, és ezzel párhuzamosan a bevándorolt családok segélyeinek csökkentésére vonatkozó javaslatát. Az újságíró szerint a politikus szándékai „az NSDAP céljaival egyezők”. A cikk nyomán indult rágalalmazási perben az osztrák bíróság megállapította, hogy az újságíró megsértette a politikus hírnevét, amikor a nemzeti szocialista ideológia követésével vádolta meg őt. A strasbourgi bíróság újfent leszögezte, hogy az értékítéletek bizonyítása nem lehetséges, arra a vádlott nem lett volna kötelezhető, az osztrák állam tehát ismételtén megsértette az Egyezményt.

Az időrendben következő jelentős ügy a Castells v. Spain.⁵⁴ A baszk származású Castells – egyébként a spanyol szenátus tagja – azt írta egy 1979-es újságcikkében, hogy a spanyol kormány nem vizsgálta ki kellőképpen egyes, baszk szeparatistának vélt állampolgárok meggyilkolását. A spanyol bíróság – a kormány megsértését pönalizáló büntető törvénykönyvbéli tényállás alapján – egyéves szabadságvesztésre ítélte a panaszost. A bepanaszolt állam képviselője Strasbourgban arra hivatkozott, hogy nem az így megsértett reputáció, ha-

⁵³ Application no. 11662/85. 1991. május 23-i ítélet.

⁵⁴ Application no. 11798/85. 1992. április 23-i ítélet.

nem a közrend védelme indokolta a büntetést – a baszk szeparatizmus akkori-ban meglehetősen sok áldozatot követelt. A bíróság el is fogadta ezt az érvelést, de kimondta, hogy bár önmagában a rágalmozás miatti szabadságvesztés-büntetés nem sérti meg az Egyezményt, a panaszos az eljárás során nem kapta meg a megfelelő lehetőséget állításainak bizonyítására; ez pedig sérti a 10. cikkelyt.

A politikusok kritizálhatóságának szabadsága tehát a meggyökeresedett strasbourggi elv szerint jóval szélesebb, hiszen ők saját akaratukból léptek ki a nyilvánosság elé, és vállalták ezáltal a fokozottabb mértékű és kevésbé visszafogott stílusú bírálat lehetőségét. Erre hivatkozott a bíróság a *Krone Verlag GmbH v. Austria* ügyben⁵⁵ is. A panaszosként szereplő újság egy osztrák európai parlamenti képviselőről jelentetett meg egy cikket, amelyben anyagi visszaéléssel vádolták, és közzétették fényképét. Az osztrák bíróságok – a képviselő közismertségének hiányára, valamint a fénykép, a közzétett állításokon felüli egyéb információt nem hordozó mivoltára hivatkozva – megtiltotta a képek közzétételét. Strasbourg szerint a döntés megsértette az Egyezményt.

Egy ügyben pedig a bíróság nem meglepő módon kimondta, hogy az egyes közéleti személyiségek privilegizált védelme – a konkrét ügyben az idegen államfőknek kijáró különös hírnévvédelem francia szabálya – egyértelműen elentétes az Egyezménnyel.⁵⁶

A bíróság a politikusok szélesebb körű bírálhatóságának elvét természetesen hamarosan kiterjesztette valamennyi hatóságra is. A *Thorgeirson v. Iceland* ügyben⁵⁷ a panaszos, egy izlandi író és újságíró azért fordult Strasbourghoz, mert miután több cikket is írt a reykjavíki rendőrség brutális eljárásairól – név szerint nem említve egyes rendőröket –, rágalmozás bűncselekménye miatt elítélték. Miután a bíróság elmarasztalta az izlandi államot, nyilvánvalóvá vált, hogy a *Lingens*-ügyben elsőként meghatározott elv alkalmazási köre kiszélesedett: a *Thorgeirson*-ügy indokolása leszögezte, hogy nem csak a „politikai ügyekben”, hanem valamennyi, a közösséget érintő vita során tett állítás fokozott védettséget élvez.

Ez az elv mára általánosan elfogadottá vált: a *Nilsen and Johnsen v. Norway* ügyben⁵⁸ a panaszos két rendőrtiszt volt, akik a rendőri erőszakot vizsgáló bizottság elnökeként tevékenykedő egyetemi professzort bírálták, sértő állításokat fogalmazva meg vele szemben, miután az többször is élesen kritizál-

⁵⁵ Application no. 34315/96. 2002. február 26-i ítélet.

⁵⁶ *Colombani and others v. France* (Application no. 51279/99), 2002. június 25-i ítélet.

⁵⁷ Case no. 47/1991/299/370. 1992. május 28-i ítélet.

⁵⁸ Application no. 23118/93. 2001. február 27-i ítélet.

ta a rendőrség eljárásait. A norvég bíróság pénzbüntetésre ítélte a rendőröket, Strasbourg szerint viszont a nyílt kritikára jogszerűen adható nyilvános, olykor indulatos válasz, és a konkrét körülmények között mind a két panaszos, mind pedig a professzor közéleti szereplőnek minősült. A rendőrtisztek által megfogalmazott kemény bírálata a bíróság álláspontja szerint nem lépte túl a szólásszabadság Egyezmény által biztosított határait.

A *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* ügyben⁵⁹ a bálnavadászok kegyetlen módszereire és a halászati szabályok megsértésére vonatkozó állítások minősültek közérdekű ügygel kapcsolatosnak, ennek következtében pedig az ügyben érintett magánszemélyek kötelező tőrészküszöbét is felemelték. A *Bergens Tidende v. Norway* ügyben⁶⁰ egy plasztikai sebész nem megfelelő kezelési eljárására vonatkozó állításokat minősített a bíróság közérdekűnek. A *Maronek v. Slovakia* ügyben⁶¹ a panaszos a miniszterelnöknek címzett egy „nyílt levelet”, amelyet számos busz- és villamosmegállóba kihelyezett. A levél egy ingatlanügyi vitával kapcsolatban született, és sérelmes állításokat fogalmazott meg a vita többi szereplőjéről, akik mind magánszemélyek voltak. A panaszos azért címezte a miniszterelnöknek a levelet, mert a vele szemben tanúsított hatósági viselkedést a demokráciát és a jogállamiságot veszélybe sodró jelenségként értelmezte. Strasbourg ezek után úgy látta, hogy bár a vita eredendően magánfelek magántermészetű ügyében keletkezett, a panaszos felfogásában, retorikájában már közügyvé emelkedett, ezért a szlovák állam – a szigorúbb korlátozhatósági mérce alkalmazásával – a panaszos elítélésével megsértette az egyezményt.

A szankcionálhatóság magasabb mércéjének alkalmazása tehát valóban nem szükségszerűen a megrágalmazott személy státuszától, hanem az ügy közöséget érintő jellegétől függ. Ugyanakkor a közéleti szereplők bírálhatósága sem korlátlan, a magánszférába való behatolás nem megengedett. A *Tammer v. Estonia* ügyben⁶² a bíróság megállapította, hogy az ügy előzményeként rágalmazási pert nyert közszereplő – az egyik korábbi miniszterelnök tanácsadója, később pedig szeretője – magánéletének kitergetése, az arra vonatkozó véleménynyilvánítások nem a magasabb korlátozhatósági mérce alapján ítéltetnek meg, ezért a panaszos nem igényelhetette a 10. cikkely védelmét. Hasonlóképpen, a spanyol Nemzeti Bank és egyik tisztviselője közötti vitában elhangzó állí-

⁵⁹ Application no. 21980/93. 1999. május 20-i ítélet.

⁶⁰ Application no. 26132/95. 2000. május 2-i ítélet.

⁶¹ Application no. 32686/96. 2001. április 19-i ítélet.

⁶² Application no. 41205/98. 2001. február 6-i ítélet.

tások sem élveznek ugyanakkora védelmet, mintha a vita valamely közügyet érintett volna.⁶³

Bár a fent említett ügyek a szólásszabadságot büntetőjogi eszközökkel korlátozták, a bíróság természetesen alkalmazza a közéleti vita fokozott védettségének elvét polgári jogi összefüggésben is.⁶⁴

4. 4. Tényállítások és véleményközlések elhatárolása

A tényállítások és a véleményközlések szétválasztása a hírnév- és becsületvédelem egyik legfontosabb kérdése. A kodifikált jogszabályokban ugyanakkor általában ez a kérdés sem jelenik meg, a sérelmezett közlemény tartalmának mérlegelése a bíróságok hatáskörébe tartozik. Jelentős különbséghez vezet a jogsértés megítélésében, hogy egy adott tartalmat ténynek vagy véleménynek minősít-e a bíróság.⁶⁵ A tényállítás ugyanis bizonyítás tárgya lehet, azaz mind a közlőnek, mind a sérelmet szenvedett félnek van lehetősége valóságtartalmának bizonyítására, illetve cáfolatára. Ilyenformán, hamis tény közzététele, sikertelen bizonyítás esetén csak kivételes esetben lehet mentesülni a jogi felelősség alól. Ugyanakkor a vélemény nem lehet bizonyítás tárgya, legfeljebb az vizsgálható, hogy van-e egyáltalán valós ténybeli alapja, amelyből kiindulva megfogalmazódott, avagy az hiányzik. Olyan véleményközlések is vannak, amelyeknél ez a bizonyos ténybeli alap sem vizsgálható (ha pl. egy politikusról azt állítják, náci, akkor vizsgálható, hogy ténykedése és a náci politika között lehet-e párhuzamot vonni, de ha egy színházi bemutatóról azt állítják, hogy elkeserítő színvonalú volt, akkor hasonló ténybeli alapot – a vélemény jellege folytán – keresni sem lehet). Ilyenkor, illetve valós ténybeli alap megléte esetén a vélemény, a kritika szélesebb körű védelmet kaphat, mint a hamis tényállítás, hiszen jelentősebb társadalmi érdek fűződik a közzétételéhez. Ugyanakkor a szélsőséges, gyalázkodó vélemények már jogsértőek lehetnek. Ezek az általános elvek azonban ritkán jelennek meg törvényi előírásokban. Az egyes európai államok rágalma- zási joga jellemzően általánosan tiltja a hírnév- és becsületsértést, de az egyes, a

⁶³ Nafria v. Spain (Application no. 46833/99), 2002. március 14-i ítélet.

⁶⁴ Lásd például Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom (Case no. 8/1994/455/536), 1995. július 13-i ítélet; Pakdemirli v. Turkey (Application no. 35839/97), 2005. február 22-i ítélet; Wabl v. Austria (Application no. 24773/94), 2000. március 21-i ítélet.

⁶⁵ A Karsai v. Hungary ügyben (no. 5380/07. 2009. december 1-i ítélet) pl. a magyar bíróságok által hamis tényállításnak minősített kitélt (miszerint a magánvádoló „zsidózott”) az EJEB ténybeli alappal bíró véleménynek minősítette, és marasztalta a magyar államot. Hasonlóképp ld. Unabhangige Initiative Informationsvielfalt v. Austria (no. 28525/95, 2002. majus 26-i ítélet).

felelősség alóli mentesülést biztosító okoknál azonosítható, hogy melyik alkalmazható tényállításokra, és melyik a véleményekre.⁶⁶

A magyar Alkotmánybíróság korábban már említett 36/1994. (VI. 24.) sz. határozata egyértelműen különbséget tesz – a Büntető Törvénykönyvben található rágalmazás és becsületsértés vonatkozásában – a tények és a vélemények között, és egy Európában szokatlan megoldást választva a véleményeknek közszereplőkkel kapcsolatos ügyekben teljes immunitást biztosít, míg a hamis tényállításokat csak bizonyos esetekben rendeli büntetni. Ugyanakkor ez az éles elválasztás magában a Büntető Törvénykönyvben nem jelenik meg.

A tények és vélemények éles szétválasztása az angol rágalalmazási jogra nem jellemző. A véleménynyilvánítás akkor védett (a *honest opinion* által), ha az valamely ténybeli alappal bír, és közvéleménye nem rosszhiszemű.⁶⁷ A gyalázkodó, a kritika határait túllépő vélemények tehát nem védettek, mert nem rendelkeznek bizonyítható ténybeli alappal. A határok meghúzása természetesen nem könnyű. Egy ügyben egy színész sikerrel perelt rágalalmazás miatt, miután egyik kritikusa azt írta róla, hogy „irtózatosan ronda” (*hideously ugly*).⁶⁸ Az angol rágalalmazási jog tehát nem választja el a becsület és a hírnév védelmét.⁶⁹ Ha az állítás nem bizonyítható (a csúnyaság például szubjektív értékítélet), attól még a rágalmazás megvalósulhat.

4. 4. 1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

Az Emberi Jogok Európai Bírósága fokozottabb védelmet biztosít a bántó, sértő, olykor megalapozatlan *véleményeknek*, mint a hamis tényállításoknak, összhangban a korábban vizsgált jogrendszerekkel. Már a Lingens- és az Oberschlick-ügyekben is leszögezésre került, hogy a vélemények igazságtartalmának bizonyítása nem követelhető meg a nemzeti bíróságok által. „...[P]ontos megkülönböztetést kell tenni a tények és az értékítéletek között. A tények valósága bizonyítható, míg az értékítéletek igazsága nem...”⁷⁰ Ez azonban nem jelent teljes mentességet a vélemények számára. A bíróság elvárja, hogy az értékítélet valamiféle *ténybeli megalapozottsággal* rendelkezzen, ennek hiányában a

⁶⁶ Pl. az angol '*honest opinion*' védelme értelemszerűen a véleményekre terjed ki, a '*truth*' védelme pedig a tényállításokra.

⁶⁷ Defamation Act 2013, 3. cikk.

⁶⁸ Berkoff v. Burchill [1997] EMLR 139, CA.

⁶⁹ Eric BARENDT: *Freedom of Speech*. Oxford, New York, Oxford University Press, 2005. (2. kiadás) 228.

⁷⁰ Lingens v. Austria (application no. 9815/82., 1986. július 8-i ítélet), 46. bek.

pusztán gyalázkodó, sértő vélemények még közügyekkel összefüggésben sem élveznek védelmet.⁷¹ A *Backes v. Luxembourg* ügyben⁷² egy könyv lábjegyzetében (amelyben egy iraki befektető maffiakapcsolatairól esik említés) közzétett vélemény adott alapot a rágalmazás miatti elítélésre – Strasbourg szerint joggal, mert annak ténybeli alapját bizonyítani nem sikerült. Ugyanakkor, ezzel ellenkezőleg, a *Lepojic v. Serbia* ügyben⁷³ egy választási kampány során közzétett, később hamisnak bizonyuló ténybeli alapokon nyugvó elítélést minősített a bíróság egyezményesértőnek.

A bíróság széles körben védi a véleményeket, és így védendőnek ítélte a *Lingens*-ügyben az „erkölcstelen”, „opportunistá”, „nácibarát”, az *Oberschlick* (No. 1.)-ügyben a „náci politizálás”, a *Thorgeirson*-ügyben az „egyenruhás vadállat”, az *Oberschlick v. Austria* (No. 2.) ügyben⁷⁴ pedig egy politikusra vonatkozó „idióta” kitételeket. A *Schwabe v. Austria* ügyben⁷⁵ egy közlekedési balesetet okozó politikus magatartását hasonlították „ittas vezetéshez”, bár a szervezetében nem találtak alkoholt – Strasbourg mégis úgy döntött, a vitatott vélemény védelemre érdemes.

A védendő vélemények és a már túlzott mértékben gyalázkodó megnyilvánulások közötti mezsgye meglehetősen vékony. A *Wabl v. Austria* ügyben⁷⁶ a panaszos, korábbi parlamenti képviselő „náci újságírás”-sal vádolta meg az egyik osztrák lapot, miután utóbbi közzétett egy riportot egy Wabl által egy tüntetésen *megkarmolt* rendőrrel, aki azóta folyamatosan retteg az AIDS-betegségtől. Bár a panaszos a cikk miatt egyébként egy másik perben kártérítést kapott, az ezt követően általa tett „náci újságírás” minősítés az osztrák bíróságok szerint túllépte a szólásszabadság határát. Ezúttal Strasbourg sem állapított meg az egyezményesértést.

A *Feldek v. Szlovákia* ügy⁷⁷ újságíró panaszosát azért ítélték el rágalmazásért, mert a függetlenné váló Szlovákia első kulturális és oktatási miniszteréről írt cikkében a politikus „fasiszta múltjáról” írt. Maga az érintett egyébként korábban megjelent önéletrajzában már említést tett a Hlinka-gárdában viselt tagsá-

⁷¹ *Jerusalem v. Austria* (application no. 26958/95), 2001. február 27-i ítélet; *De Haes and Gijssels v. Belgium* (case no. 7/1996/626/809), 1997. január 27-i ítélet; *Dichand and others v. Austria* (application no. 29271/95), 2002. február 26-i ítélet.

⁷² Application no. 24261/05. 2008. július 8-i ítélet.

⁷³ Application no. 13909/05. 2007. november 6-i ítélet.

⁷⁴ Case no. 47/1996/666/852. 1997. június 25-i ítélet.

⁷⁵ Application no. 13704/88. 1992. augusztus 28-i ítélet.

⁷⁶ Application no. 24773/94. 2000. március 21-i ítélet.

⁷⁷ Application no. 29032/95. 2001. július 12-i ítélet.

gáról, illetve egy 1945-ös terrorista-kiképzésen való részvételéről, ami állítása szerint feltétele volt egy asztalitenisz-bajnokságon való részvételének. A minisztert később saját állítása szerint kizárták a szervezetből. A panaszos újságíró arra hivatkozott, hogy a vitatott kitétel véleménynyilvánítás, ráadásul olyan, amely még befér a szólásszabadság védelmi körébe. A szlovák Legfelsőbb Bíróság azonban elítélte becsületsértés miatt, míg Strasbourg ezzel ellentétben kiterjesztőleg értelmezte a „fasiszta múlt” kifejezést, és a megállapított tények alapján úgy vélte, hogy a vélemény rendelkezik a kellő ténybeli alappal, tehát védelemre érdemes.

A Scharsach and News Verlagsgesellschaft GmbH v. Austria ügy⁷⁸ panaszosai – a náci eszmék terjedésének jól ismert témáját feszegető cikkben, ismét az Osztrák Szabadságpárttal esetlegesen köthető kormánykoalíció esélyeit mérlegelve – egy politikusasszonyt (másokkal egyetemben) „pincenácinak” (*Kellernazi*), azaz náci eszmeiségét titokban, a föld alatt vállaló, ehhez kapcsolódó tevékenységét ott kifejtő személynek titulálták. A politikusasszony megnyerte a rágalmazási pert, amelynek során a vitatott kitétel a bíróságok tényállításnak minősítették, Strasbourg azonban a panaszosnak adott igazat.

A *tényállítások* a véleményekhez képest szűkebb körben élveznek védelmet, pontosabban a hamis tényállítások általában véve nem élvezhetik az Egyezmény védelmét. A Constantinescu v. Romania ügy⁷⁹ előzményeként a panaszos – megsértve az ártatlanság védelmét – csalónak, sikkasztónak nevezett három tanárt, korábbi szakszervezeti tisztségviselőt. A panaszos elítélése – jó-hiszemúsége mellett is, hiszen az érintettekkel szemben büntetőeljárás indult, azonban annak lezárásáról ő már nem szerzett tudomást – indokolt volt, és nem ütközött az Egyezménybe. A Radio France and others v. France ügyben⁸⁰ a panaszos rádióállomás, bár egy lap cikkének pusztá átvételével (amely korabeli jegyzőkönyvek idézésével állította egy korábbi, különböző önkormányzatokban működő politikusról, hogy 1942-ben részt vett zsidók deportálásában) még nem követett volna el a szólásszabadság védelmét nem élvező cselekményt, a rádió azonban olyan állításokat is közölt, amelyeket a hivatkozott cikk már nem tartalmazott (egy „szállítmány” indításának megszervezésével vádolták őt). Ez pedig már nem minősülhet védendő szólásnak a bíróság szerint. A Pedersen and Baadsgard v. Denmark ügyben⁸¹ a bíróság – szűk többséggel ugyan, de – úgy

⁷⁸ Application no. 39394/98. 2003. november 13-i ítélet.

⁷⁹ Application no. 28871/95. 2000. június 27-i ítélet.

⁸⁰ Application no. 53984/00. 2004. március 30-i ítélet.

⁸¹ Application no. 49017/99. 2004. december 17-i ítélet.

döntött, hogy a panaszosok által írt cikkben közzétett, egy rendőrtiszt eljárásának visszaélészerűségét pedzegető *kérdések* is – burkoltan, de – hamis tényállításoknak minősülnek, és így nem állapította meg a szóban forgó ügyben a 10. cikk megsértését. A hamis állításokkal szemben még a legkevésbé védett személyi kör tagjai, a közszereplő politikusok is kaphatnak védelmet. Így például a Jean-Marie Le Pen francia politikust, a Nemzeti Front elnökét rágalmazó állítások miatt elítélt újságírók Strasbourgban is pert veszítettek.⁸² A hamis állítások tehát alapvetően nem élvezik az Egyezmény védelmét.⁸³

Bizonyos esetekben azonban a valóságnak nem megfelelő állítások is védettek lehetnek. A *Dalban v. Romania* ügyben⁸⁴ a román állam által elítélt újságíró egy szenátor állítólagos gazdasági visszaéléseiről, megvesztegetéséről írt leleplező cikket, egy hivatalos nyomozati anyagot felhasználva. A közzétett állításokkal ellentétben az ügyészség eltérő tényállást állapított meg, így a cikk egyes – és meglehetősen súlyos – állításai valótlannak minősültek. A strasbourgi bíróság azonban úgy vélte, hogy a cikk nem volt teljes egészében hamis, önmagában az ügyészség megállapításai sem minősülnek perdöntő bizonyítéknak, ráadásul Dalban a közérdek szolgálatában járt el, így felfüggesztett szabadságvesztésre ítéltése megsértette az Egyezményt.

Az elv – mely szerint a tényállítások bizonyos körülmények között még bizonyítatlanság esetén is védelmet élveznek – megerősítést nyert a *Brasilier v. France* ügy⁸⁵ ítéletében. Itt az elítéléshez vezető rágalmazás a parlamenti választások hevében történt, amikor is a panaszos képviselőjelölt csalással vádolta meg ellenfelét (aki végül elnyerte a mandátumot). Bár állításait nem tudta bizonyítani – és ez vezetett a nemzeti bíróság általi elítéléséhez –, Strasbourg úgy döntött, hogy a vita során elhangzó állítások, a körülményekre tekintettel (a vita egyértelműen közérdekű témában, a választásokhoz kapcsolódva zajlott) a lehető legszélesebb védelmet érdemlik, hiszen mindez elengedhetetlen a demokrácia működéséhez. A bíróság útmutatása egyértelmű: politikai vitákban nincs nagyon sok hely a rágalmazási jog számára – de annak teljes kiiktatása sem lehet kívánatos. Ennek megfelelően utasította el a bíróság Keller László egykori államtitkár kérelmét, aki hamis tényállítás által sértett személyiségi jogot egy

⁸² Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France (applications nos. 21279/02 and 36448/02), 2007. október 22-i ítélet.

⁸³ Lásd még: *Cumpana and Mazare v. Romania* (application no. 33348/96), 2004. december 17-i ítélet; *Alitha Publishing and Constantinides v. Cyprus* (application no. 17550/03), 2008. május 22-i ítélet.

⁸⁴ Application no. 28114/95. 1999. szeptember 28-i ítélet.

⁸⁵ Application no. 71343/01. 2006. április 11-i ítélet.

magyar televízió-műsorban.⁸⁶ A bíróság leszögezte, hogy az egyértelműen hamis állítások nem élvezik az Egyezmény védelmét – holott azok egy nagy jelentőségű közügyet érintően hangoztak el.

4. 5. A felelősség alóli kimentési okok

A hírnevet vagy becsületet sértő közlések esetén az egyes jogrendszerek biztosítanak a jogi felelősség alóli kimentési indokokat, tehát a jogi felelősség a sérelmes közlésekért nem objektív, nem korlátlan.

A kimentési okok köre nem minden államban kodifikált, törvényi szabályozás hiányában azokat a bírói gyakorlat alakítja, határozza meg. Az alábbi áttekintésben kizárólag a törvényben meghatározott kimentési okokkal foglalkozunk; kivételt képez ez alól a *common law* rendszerű Anglia (ahol azonban szintén van rágalmozási törvény, több is, de ezek együttesen sem fedik le a rágalmozási jog teljes területét).

Általánosan érvényesülő kimentési ok, ha a közlés tartalma igaznak bizonyul, azaz, annak igazát a közlő képes a bíróság előtt bizonyítani (ld. pl. Anglia,⁸⁷ Ausztria,⁸⁸ Ciprus,⁸⁹ Luxemburg,⁹⁰ Svédország,⁹¹ Franciaország⁹²). Ugyanakkor a jogrendszerek egy részében büntetőeljárásokban a bizonyítás csak abban az esetben megengedett, ha a közzétételt valamely fennálló közérdek (pl. egy közéleti kérdésben tett megnyilvánulásról van szó), esetleg nyomós, méltányolható magánérdek indokolta. Ilyen érdek hiányában még az egyébként valós tényállítások is rágalmozónak számítanak (és valóságuk bizonyítása az eljárási szabályok szerint nem megengedett).⁹³

Kimentő körülménynek számíthat, ha a megrágalmozott fél előzetesen beleegyezett a közzétételbe,⁹⁴ vagy ha a perbe fogott fél csak közvetett módon járult

⁸⁶ Keller v. Hungary (Application no. 33352/02), admissibility decision.

⁸⁷ Defamation Act 2013., 2. cikk.

⁸⁸ Média törvény (*Mediengesetz*, Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, Federal Law Gazette No. 314/1981.), §6 (2) 2. a).

⁸⁹ Civil Wrongs Act, Cap 148., 19. cikk.

⁹⁰ A luxemburgi büntető törvénykönyv (Loi du 16 juin 1879), 443. cikk, Act of 8 June 2004 on the Freedom of Expression in the Media, V. fejezet, 17. cikk.

⁹¹ Freedom of the Press Act, *Tryckfrihetsförordningen* (2002:908), 7. fejezet, 14. cikk, 14. bek.

⁹² Press Act of 1881, 35. cikk, 55–56. cikkek.

⁹³ Ld. pl. Magyarország, 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.; dán büntető törvénykönyv, 270. cikk; Svédországban a Freedom of the Press Act, *Tryckfrihetsförordningen* (2002:908), 7. fejezet, 14. cikk, 14. bek.

⁹⁴ A *common law* Angliában és az ír Defamation Act 2009., 25. cikk.

hozzá a sérelem bekövetkeztéhez („ártatlan” részese volt annak); az újságárus, a levélkihordó postás vagy a nyomdász nem felel a rágalmazó állításokért, amelyek a sajtótermékben megjelentek.⁹⁵

Fontos megjegyezni, hogy – feltehetően nem egészen függetlenül a strasbourgi bíróság folyamatosan gyarapodó joggyakorlatától – a korábbi szigorú szabályok, és a közzétett állítások bizonyíthatatlansága (hamis volta) esetén a felelősség alól alig néhány esetben mentesülést lehetővé tevő jogrendszerek némelyike a tényszerűen hamis, de a közérdeket érintő ügyben, jóhiszeműen tett állítások esetén is mentesülést ad a rágalmazó számára. Azaz, a hamis állítások is védelmet élvezhetnek bizonyos, jól körülhatárolt esetekben; a figyelembe veendő szempontok a jogrendszerek nagyobb részében a bírói gyakorlat által kerülnek kialakításra, de azok néhol már kodifikált, írott joggá váltak.

Általánosan érvényesülő szabály, miszerint a tisztességes kritika (valós ténybeli alapokon nyugvó bírálat, vagy ténybeli alap hiányában bizonyítás tárgyává nem tehető értékítélet), legyen mégoly sérelmes vagy akár bántó a megcélzott személy számára, nem minősülhet becsületsértőnek, amennyiben közzétételét közérdek indokolta,⁹⁶ a korlátok körvonalainak meghatározása ugyanakkor a legtöbb jogrendszerben a bírói gyakorlat feladata.

Egy, számos jogrendszer által elismert kimentési lehetőség, ha a média nem saját maga teszi a rágalmazó állítást, hanem beszámol másnak a rágalmazást megvalósító véleményéről, így mindössze továbbadja azt (a magyar jogi terminológia szerint: híresztel). Ezzel a kivétellel később külön is foglalkozunk.

4. 5. 1. Speciális körülmények

Egyes jogrendszerekben a szabályozás meghatároz olyan speciális körülményeket, amelyek fennállta esetén a rágalmazó állítás közzététele esetén is mentesülni lehet a felelősség alól. Az angol jogban az „abszolút mentesség” (*absolute privilege*) bizonyos, meghatározott körülmények között tett állításokat véd, és ad teljes immunitást a közzétevő számára a jogi felelősség alól (például a parlamentben, a bírósági eljárások során, vagy a kormányzati munka közben tett állítások, illetve ezek újbóli közzététele esetén⁹⁷).

⁹⁵ Az angol Defamation Act 1996, 1. cikk, az ír Defamation Act 2009., 27. cikk.

⁹⁶ Az angol Defamation Act 2013. 4. cikk (*‘publication on matter of public interest’*), *‘honest opinion’* az ír jogban, Defamation Act 2009., 20. cikk, a Civil Wrongs Act Cipruson, 19. cikk.

⁹⁷ Bill of Rights 1688, 9. cikk, Defamation Act 1996, 14. cikk. Ld. még az ír Defamation Act 2009 17. cikkét.

A dán bírósági gyakorlat elismeri az ügyvédek jogát arra, hogy becsületsértő állításokat tegyenek ügyfeleik védelme érdekében a tárgyalóteremben vagy a jogi eljárás során.⁹⁸ A dán büntető törvénykönyv tartalmaz egy egyedülálló mentesítési okot a felelősség alól: a 272. cikk értelmében abban az esetben, ha a sértő (becsületsértő vagy gyalázkodó) megjegyzések visszavágó jellegűek, vagyis a megjegyzést tevő személy a vele szemben tett, hasonlóan sértő megjegyzésre válaszolt, akkor szankciónak nincs helye.⁹⁹

Ausztriában mentő körülmény, ha élő adásról van szó, és a műsorszolgáltató alkalmazottai és képviselői nem vétettek az újságírói körültekintés szabálya ellen.¹⁰⁰

4. 5. 2. Közérdek és jóhiszeműség

Amint azt említettük, a közérdekű ügyekben tett állítások, amennyiben azokat nem rosszhiszeműen tették, akkor is védelmet élvezhetnek egyes jogrendszerekben, ha hamisnak bizonyulnak.

Az angol jogban a „feltételes mentesség” (*qualified privilege*) bizonyos feltételek teljesülése esetén ad mentesülést a felelősség alól (a mentességet minden esetben a közösség érdeke, a társadalom java indokolja).¹⁰¹ A törvényi *qualified privilege* körét a korábban már tárgyalt Reynolds-szabály alkalmazása jelentősen kitágította. Szintén a közérdeket szolgálja a „tisztességes vélemény” (*honest opinion*)¹⁰² védelme, amely a véleménynyilvánítás szabadságát óvja, de csak akkor, ha a vélemény valamely ténybeli alapja megállapítható, és a közlő jóhiszeműen járt el.

Írország Defamation Act-je¹⁰³ jelentős mértékben hasonlít a brit törvényekre, illetve kodifikálta a korábbi *common law* bírói szabályozását. Ennek megfelelően a felelősség alóli mentesülés esetei is rendkívül hasonlóak (*truth, absolute privilege, qualified privilege, honest opinion, consent, innocent publication*). A „*fair and reasonable publication*” alapján történő mentesülés alkalmazható a leginkább a közéleti szereplőkkel szembeni rágalmozási ügyekben; ez a szabály beépítette az angol Reynolds-döntés legtöbb elemét, és törvényi szintre emel-

⁹⁸ SANDFELD JAKOBSEN–SCHAUMBURG-MÜLLER i. m. (45. lj.), 64.

⁹⁹ Uo. 65–66.

¹⁰⁰ Média törvény (*Mediengesetz*, Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, Federal Law Gazette No. 314/1981., §6. (2) bek. 3. pont.

¹⁰¹ Defamation Act 1996., 15. cikkés Schedule 1.

¹⁰² Defamation Act 2013., 3. cikk.

¹⁰³ Defamation Act 2009.

te azt. Azaz, a Reynolds-szabály sajátos módon érvényesül az ír jogrendszerben.¹⁰⁴

2009. évi írországi rágalmazási törvény, 26. cikk:

„(1) Rágalmazás esetén mentő körülmény (a továbbiakban „a tisztességes és helyénvaló közlés védelme”), ha az alperes bizonyítja, hogy –

(a) a per tárgyát képező nyilatkozat közzététele–

(i) jóhiszeműen,

(ii) olyan közérdekű kérdés megvitatása során vagy érdekében történt, amelynek tárgyalása

a közjót szolgálja,

(b) az eset valamennyi körülményének figyelembe vételével a nyilatkozat közreadása nem lépte túl az ésszerűség határain belül szükségesnek tekinthető mértéket, és

(c) az eset valamennyi körülményének figyelembe vételével a nyilatkozat közzététele tisztességes és helyénvaló volt.

(2) A jelen cikk alapján a bíróság annak eldöntése során, hogy a nyilatkozat közreadása tisztességesnek és helyénvalónak minősül-e, köteles minden, a bíróság által lényegesnek vélt mozzanatot figyelembe venni, ideértve a következőket:

(a) azt, hogy a nyilatkozat milyen mértékben vonatkozik a sérelmet szenvedett fél közfeladatainak ellátására;

(b) a nyilatkozatban megfogalmazott vádak súlyát;

(c) a nyilatkozat szövegösszefüggését és tartalmát (ideértve annak nyelvét is);

(d) azt, hogy a nyilatkozat milyen mértékben különböztette meg egymástól a gyanúsításokat, a vádakot és a tényeket;

(e) azt, hogy a nyilatkozat adott időpontban történt közreadását rendkívüli körülmények tették-e szükségessé;

(f) folyóiratban olyan személy által közzétett nyilatkozat esetében, aki a közzététel időpontjában a Sajtótanács tagja volt, azt, hogy a közzétévő milyen mértékben tett eleget a Sajtótanács etikai kódexének, illetve a Sajtóombudsman és a Sajtótanács döntéseinek;

(g) folyóiratban olyan személy által közzétett nyilatkozat esetében, aki a közzététel időpontjában nem volt a Sajtótanács tagja, azt, hogy a folyóirat kiadója milyen mértékben tett eleget az (f) bekezdésben foglalt előírásoknak;

¹⁰⁴ CAROLAN–O’NEILL i. m. (38. lj.), 165–181.

(h) azt, hogy az adott kiadvány ismertette-e, és, ha igen, az eredeti nyilatkozattal azonos, vagy ahhoz hasonló súllyal tette-e közzé a felperes előadását az eseményekről;

(i) ha a felperes előadása nem került ennek megfelelően ismertetésre, úgy azt, hogy tett-e a kiadó ésszerű erőfeszítést annak érdekében, hogy megszólaltassa a felperest és közreadja az ő válaszát; és

(j) az alperes által megtett intézkedéseket a nyilatkozatnak a felperessel kapcsolatos állításai ellenőrzésére és az ehhez alkalmazott módszereket.”

A hamis (bizonyítatlan), de közügyekben, jóhiszeműen tett állítások törvényi védelmére más államokban is találhatunk példát.

A dán büntető törvénykönyv 269. cikke értelmében nem állapítható meg a felelősség abban az esetben, ha „a nyilatkozattevő jóhiszeműen, kötelességének tett eleget a megszólalással, illetve ha nyilvánvaló közérdek vagy saját maga vagy mások személyes érdekeinek törvényes védelme céljából járt el”; ez a mentesítés kizárólag a hamis és becsületsértő megjegyzésekre vonatkozik, a sértő megjegyzésekre nem.¹⁰⁵ Ennek megfelelően a jogi felelősség alól való mentesítéshez egyaránt szükséges a jóhiszeműség és a köz- vagy magánérdek megléte. A 269. cikk (1) bekezdésében biztosított mentesülés mellett a (2) bekezdés lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy a vádlottat kegyelemben részesítsék abban az esetben, ha „olyan bizonyíték merül fel, amely igazolja, hogy a vádlottnak volt alapja valósnak tekinteni az állításokat”. Ez annyit jelent, hogy még abban az esetben is, ha az állítások nem igazak és közzétételükhöz sem fűződik köz- vagy magánérdek, a közlő kegyelemben részesülhet, ha jó oka volt úgy vélni, hogy az állítások igazak (azaz, ha jóhiszeműen járt el).¹⁰⁶

Ausztriában a médiatörvény alapján a megsértett fél nem érvényesítheti jogát, ha a publikáció közreadásához nyomós közérdek fűződött, s a megfelelő újságírói alaposág mellett elegendő indok volt található ahhoz, hogy a sérelmes állítást igaznak tekintsék.¹⁰⁷

A lengyel sajtótörvény 12. cikke értelmében az újságírók még hamis állítások közreadása esetén is mentesülnek a felelősség alól, ha tisztességesen és kelendő óvatossággal jártak el.¹⁰⁸

¹⁰⁵ SANDFELD JAKOBSEN–SCHAUMBURG-MÜLLER i. m. (45. lj.), 61.

¹⁰⁶ Uo. 61–62.

¹⁰⁷ Médiatörvény (*Mediengesetz*, Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, Federal Law Gazette No. 314/1981), §6. (2) 2. b).

¹⁰⁸ Press Act of 26 January 1984.

Luxemburgban akkor, ha egy nyilvános kiadvány sérti valamely személy becsületét, a kiadót nem terheli felelősség abban az esetben, ha bizonyítani tudja, hogy megfelelő indoka volt igaznak tartani a közreadott tényeket, a nyilvánosságának pedig jogában állt azok megismerése.¹⁰⁹ Az igazság bizonyítása büntető-eljárásokban csak bizonyos, a törvény által megengedett esetekben lehetséges. Ilyen eseteknek minősül az, ha valaki valamely hatóság képviselőjéről, vagy egyéb, a közszolgálatban (public service) dolgozó személyről tett közzé sérelmes állításokat.¹¹⁰

A portugál büntető törvénykönyv alapján is mentesül a felelősség alól az, akinek a hamis állítások közzétételekor nyomós indoka volt arra, hogy az állításokat igaznak higgye, és jóhiszeműen járt el.¹¹¹ Szintén mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól a média Olaszországban, ha a tájékoztatáshoz, illetve az eltérő vélemény megfogalmazásához való jogát gyakorolta.¹¹² Az olasz bírósági gyakorlat ezt a szabályt kiterjesztette a polgári jogi személyiségvédelmi eljárásokra is, azzal, hogy bárki hivatkozhat rá, aki a médiában sérelmes állításokat tett közzé (tehát nem csak az újságírók számára áll nyitva ez a védelem).¹¹³ A publikáció által szolgált közérdek szempontja Észtországban a polgári jogi felelősség alól nyújthat mentességet.¹¹⁴ Végezetül Svédországban is mentesül a felelősség alól a kiadó akkor, ha a körülmények indokolják az ügy nyilvánosságra hozatalát, továbbá a közreadott állítás igazsága bizonyított, vagy ésszerű alapon igaznak vélhető.

Az EJEB szerint „[a] véleménynyilvánítás jogának gyakorlásához szervesen hozzátartozó »kötelességek és felelőségek« alapján a 10. cikk által a közügyekről tudósító újságíróknak nyújtott védelem előfeltétele, hogy jóhiszeműen eljárva pontos és megbízható információk közzétételére törekedjenek az újságírói etika szabályainak megfelelően...”¹¹⁵

¹⁰⁹ A 2004. június 8-i, a véleménynyilvánítás szabadságáról a médiában szóló törvény (*Loi du 8 juin 2004 sur la liberté d'expression dans les médias*) 17. 1b. cikke, a Büntető Törvénykönyv 443. cikke.

¹¹⁰ Büntető törvénykönyv, 445. cikk, §2. Ld. DOLEY–MULLIS i. m. (28. lj.) 1266.

¹¹¹ Büntető törvénykönyv, 180. cikk, no. 2. Ld. DOLEY–MULLIS i. m. (28. lj.) 1299.

¹¹² Büntető törvénykönyv, 51. cikk. Ld. DOLEY–MULLIS i. m. (28. lj.) 1239.

¹¹³ Uo. 1241.

¹¹⁴ Law of Obligations Act, 1046(1), (2) cikk. Ld. DOLEY–MULLIS i. m. (28. lj.) 1187.

¹¹⁵ *Bladet Tromsø* and *Steensas v. Norway* (application no. 21980/93., 1999. május 20-i ítélet), 65. bek.

4. 6. A híresztelés

A mástól származó információ továbbadása, a más által tett rágalmozó állításokról való beszámoló (híresztelés) esetén egyes jogrendszerek mentesülést biztosítanak az állításokat közlétező (jellemzően a média) számára. Ugyanakkor jelentős részben e szabályokat is a bíróságok alakították ki, és csak ritkán szerepelnek az írott jogforrásokban.¹¹⁶

Részben ilyen szabálynak tekinthető az előző pontban bemutatott – az Angliában és Írországból létező – *absolute privilege* szabálya, ahol a bizonyos speciális körülmények között (bírói eljárásban, parlamentben stb.) tett rágalmozó állításokról való – a média általi – beszámolás mentességet élvez a jogi felelősség alól.

Az osztrák jogrendszerben hasonló abszolút mentesség létezik, mivel a Nemzeti Tanács, a Szövetségi Tanács, a Szövetségi Képviselőház, a Parlament vagy a fenti képviselő testületek bizottságai előtti meghallgatásokról készült valós tudósítások tekintetében nem lehetséges jogi igényt érvényesíteni.¹¹⁷ E szabály mellett a médiatörvény biztosít egy sokkal szélesebb körű – általános – védelmet is az eredetileg harmadik felek által tett gyalázkodó állítások tekintetében: ha a kérdéses állítás egy harmadik féltől származó pontos idézet, továbbá nyomós közérdek fűződik az állítás nyilvánosságra hozatalához, úgy a rágalmozás sértettje részéről nincs helye követelésnek.¹¹⁸ A rágalmozó kijelentéseknek az osztrák jog által biztosított ilyen széles körű törvényi védelme egyedülálló Európában.

Luxemburgban az alperes mentesül a felelősség alól, ha a becsületsértő állítást élő, egyenes adásban tett nyilatkozat tartalmazza, amennyiben a közlétező megtette a szükséges óvintézkedéseket a becsületsértés elkerülése érdekében, és a kiadvány megemlíti, hogy kitől származik az adott közlés. Ugyancsak mentesíti a közreadót a jogi felelősség alól az, ha a kiadvány egy harmadik féltől származó pontos idézet, amennyiben a kiadvány egyértelműen jelzi ezt a

¹¹⁶ A bírói gyakorlat pl. Dániában [ld. SANDFELD JAKOBSEN–SCHAUMBURG-MÜLLER i. m. (45. l.), 65.] és Magyarországon is anélkül biztosít mentességet a híresztelt, rágalmozó állítások számára bizonyos esetekben, hogy ennek törvényi alapja volna. A magyar bírói gyakorlat alapján az országgyűlés, a helyi önkormányzat, a közigazgatás országos és helyi szervei, a rendőrség, bíróság, ügyészség által közzétett információk média általi bemutatása nem lehet alapja rágalmozási ügynek (ld. EBH2001. 407., BH2002. 51., BH2003. 357., EBH2005. 1289. számú legfelsőbb bírói döntések). Jelen tanulmányban ugyanakkor elsősorban a törvényi szabályozással foglalkozunk.

¹¹⁷ 2004. június 8-i törvény, 17. cikk 2. pont, luxemburgi büntető törvénykönyv (Loi du 16 juin 1879), 443. cikk.

¹¹⁸ Case no. 47/1991/299/370. 1992. május 28-i ítélet.

tényt, és azonosítja az eredeti szerzőt, továbbá jogos közérdek fűződik az idézet közzétételéhez.¹¹⁹

4. 6. 1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

A híresztelés problematikája az EJEB gyakorlatában is megjelenik, és a testület bizonyos feltételekkel a híresztelt bizonyítatlan (hamis) állításokat is védelemben részesíti. A már említett Thorgeirson-ügyben¹²⁰ a panaszos az izlandi rendőrség brutális eljárásairól adott hírt két cikkében, amelyekben mások állításait közölte, a magyar terminológia szerint tehát „híresztelt”. A strasbourgi bírák arra hivatkozva, hogy ilyen esetekben olykor lehetetlen volna a közzétevőnek az állítások valóságát bizonyítania, és mivel az állítások fontos közérdekű ügyre vonatkoztak, a közzététel pedig a vita fellendítésének szándékával, jóhiszeműen történt, megállapították, hogy a panaszos jogát megsértette a marasztaló izlandi ítélet. A Bladet Tromsø-ügyben¹²¹ egy, a fókavadászat törvényességét felügyelő illető – igaz, zárt – beszámolóján alapult a hírnévsértő közlés, amelyben az érintett halászok kegyetlen munkamódszereiről esik szó. A később kiküldött vizsgálóbizottság nem igazolta az eredeti állításokat, az ezt követő becsületsértési perben született, a lapot elmarasztaló ítélet azonban Strasbourg szerint az Egyezménybe ütközött. Közérdekű vita során, megalapozottnak tűnő, hivatalos forrásból származó állítások közzététele ugyanis nem lehet jogsértő.

A Thoma v. Luxembourg ügyben¹²² a forrás ugyan „csak” egy másik lapban megjelent cikk volt, amely egyes kormányzati tisztségviselőkre nézve tett rágalmozó állításokat, de a luxemburgi bíróság marasztaló döntése Strasbourg szerint megsértette az Egyezményt. Az ítélet indokolása szerint nem várható el minden esetben a sajtótól, hogy a külső forrásból származó információk hitelességét bizonyítsa. Egy újabb keletű híresztelési ügyben (Selistö v. Finland¹²³) hozott döntés kimondta, hogy a rendőrség által készített nyomozati anyag idézése még később esetleg bebizonyosodó hamis volta ellenére sem tekinthető olyan állításnak, amelynek közzétevője felelősségre vonható; az ilyen állítások igazságtartalmának vizsgálatára a sajtó nem kötelezhető, és számára az idézés, a híresztelés során még bizonyos mértékű egyoldalúság, elfogultság is megen-

¹¹⁹ Application no. 21980/93. 1999. május 20-i ítélet.

¹²⁰ Application no. 38432/97. 2001. június 29-i ítélet.

¹²¹ Application no. 56767/00. 2004. november 16-i ítélet.

¹²² Application no. 76918/01. 2006. december 14-i ítélet.

¹²³ Application no. 12979/04. 2007. június 5-i ítélet.

gedett. A szóban forgó ügyben egy sebészt vádoltak meg – nevének említése nélkül – azzal, hogy ittasan, vagy legalábbis másnaposan végzett el egy rutinműtétet, amelynek eredményeképpen a páciens meghalt. A hivatalos vizsgálat után a rendőrség végül nem emelt vádat az orvos ellen. Az újságíró azonban – az elhunyt férjének nyilatkozatára, illetve az említett nyomozati anyag egyes, kiragadott részeire hivatkozva – mégis közzétette a rágalmozó állításokat. A strasbourgi bíróság – tekintettel a sebész azonosíthatóságának hiányára, a számára biztosított válaszadási jogra, amellyel nem kívánt élni, illetve a téma közérdekűségére – megállapította az Egyezmény megsértését, mivel a részes állam elmarasztalta az újságírót. Némi kritika is érte a döntést, főként amiatt, mert a bíróság kifejezetten elutasította azt, hogy az újságíró eljárása, amellyel a rendőrségi jelentésből egyoldalúan, kizárólag az orvosra nézve terhelő információkat közölte – és így elhallgatta a *teljes* igazságot –, megalapozná a jogsértés megállapítását.

A Verlagsgruppe News GmbH v. Austria ügyben¹²⁴ szereplő panaszos is híreszteléssel valósította meg a becsületsértést. Már nem okozhat számunkra meglepetést, hogy ismét az Osztrák Szabadságpárt egyes politikusai voltak a megsértett felek. A vitatott megjegyzések eredetileg egy osztrák napilapban jelentek meg, amelynek eredményeképpen az érintettek rágalmozási pert indítottak, majd ezután közölte azokat a panaszos által kiadott magazin. A politikusok újfent pert indítottak becsületsértés miatt, és meg is nyerték azt, Strasbourg azonban úgy döntött, hogy az ítélet megsértette a 10. cikkelyt. Indokolásában a Bíróság leszögezte, hogy a másodszori megjelentetés idején a vitatott állítások már széles körben ismertek voltak. A közügyekről folytatott vita szabadsága ezúttal megelőzte a sérelmet szenvedett felek személyiségi jogait, a politikusok túrésküszöbe egyébként is szükségszerűen magasabb az átlagemberénél, és ezáltal még a lap nem egészen semleges hangvételű beszámolója sem lépte túl a szólásszabadság, illetve az elfogadható kritika határait. A Gorelishvili v. Georgia ügyben¹²⁵ a Bíróság megállapította, hogy a sajtó nem kötelezhető újabb vizsgálódásra akkor, ha információit, melyekre állításait alapozza, hivatalos iratokból szerzi.

A Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine ügyben¹²⁶ az EJEB megállapította azt is, hogy bár a híresztelt információkért a média felelőssé tehető, ez a felelősség

¹²⁴ Application no. 16695/04. 2010. július 15-i ítélet.

¹²⁵ Application no. 12979/04. 2007. június 5-i ítélet.

¹²⁶ Application no. 16695/04. 2010. július 15-i ítélet.

csak különösen indokolt esetben lehet az információ eredeti forrásának felelőségével azonos mértékű.

5. Következtetések

Az összehasonlító áttekintés módot adott arra, hogy bizonyos, általános következtetéseket levonjunk az Európában (pontosabban a vizsgálat elsődleges tárgyát képező Európai Unió tagállamokban) a közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelmi ügyeiben érvényesülő előírások természetével, szabályozásával kapcsolatban.

A) A hírnév- és becsületvédelem szabályai az egyes államok jogrendszerében több helyen, elszórva szerepeknak, ezért párhuzamosan akár több eljárás is indítható, illetve kezdeményezhető a sérelmet szenvedett fél által. A büntetőjog a legtöbb európai államban tiltja a hírnév és becsület megsértését, jellemzően pénzbüntetéssel és szabadságvesztéssel fenyegetve az elkövetőket.

B) A közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelmének kérdéseiben meghatározó a bírói jogalkotás szerepe, bármely jogág szabályainak alkalmazásáról is van szó. Igaz ez az érintett személyi kör meghatározására éppúgy, mint az esetükben alkalmazandó mérce felállítására.

C) A közéleti szereplők köre nem pontosan meghatározott, folyamatosan változik, illetve tágul, továbbá esetükben a védelem – személyi státuszuktól függően – differenciálódhat is.

D) A közszereplők hírnév- és becsületvédelmének alkalmazandó szigorúbb mércét csak igen kevés állam határozza meg törvényben; ilyen előírás kizárólag a büntetőjogi kódexekben bukkan fel (kivétel az új magyar polgári törvénykönyv). E rendelkezések is tág teret hagynak azonban a bírói jogalkalmazás és -értelmezés számára.

E) Némileg meglepő eredménye a kutatásnak, hogy egyes államokban léteznek még olyan szabályok, amelyek bizonyos közéleti szereplők vonatkozásában azok személyiségi jogait (így hírnevüket és becsületüket) az általánosnál fokozottabban védik. A jogirodalom szerint e szabályok a gyakorlatban nem kerülnek alkalmazásra, de már pusztán létük is nehezen egyeztethető össze az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatával.

F) A tények és a vélemények szétválasztása és eltérő jogi megítélése a hírnév- és becsületvédelem egyik alapkérdése. E differenciálás jellemzően szintén a bírói gyakorlaton nyugszik az egyes államokban.

G) A hírnevet és becsületet sértő, tényállásszerű magatartásokból eredő jogi felelősség alól mindig van kimentési lehetőség, tehát a felelősség nem objektív; a kimentési okok néhol törvényben meghatározottak, de legtöbbször szintén a bírói gyakorlat alakította ki azokat.

H) A közéleti szereplőkkel kapcsolatos eljárásokban kiemelten fontos a közérdek (és számos államban: a jóhiszeműség) vizsgálata. Amennyiben egy adott publikáció közérdekűnek minősül, mert a demokratikus nyilvánosság érdekét szolgálja, akár még a hamis tényállítások közzétevői is mentesülhetnek a felelősség alól.